

**Koncepce státní politiky pro oblast dětí a
mládeže do roku 2007**

Úvodní informace

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 (dále jen „Koncepce“) byla přijata vládou České republiky na jednání dne 7. dubna 2003 usnesením č.343. Navazuje na Koncepci státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002, která byla schválena usnesením vlády č. 1 ze dne 6.1.1999 a zaměřuje se na nejzávažnější a nejaktuálnější oblasti státní politiky vůči dětem a mládeži.

Obsah koncepce vychází z návrhů zainteresovaných ústředních orgánů státní správy ČR. Dále bylo při přípravě návrhu využito výsledků výzkumů a podkladů Institutu dětí a mládeže MŠMT, údajů Českého statistického úřadu, nestátních neziskových organizací a výsledků výzkumu Mládež na přelomu tisíciletí.

Komora mládeže, meziresortní poradní orgán pro koordinaci oblasti mládeže při Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ustanovila pracovní skupinu, která na materiálu pracovala za účasti zástupců resortů MŠMT, MPSV, MŽP, MK, MV, MZd, kteří se přímo podíleli na zpracování jednotlivých částí materiálu a formulaci úkolů, které jsou uvedeny v příloze návrhu usnesení. Materiál byl dále projednán s představiteli střešních organizací dětí a mládeže – Česká rada dětí a mládeže, Kruh sdružení dětí a mládeže a Rada mladých Českomoravské konfederace odborových svazů.

Koncepce navazuje na priority a hlavní myšlenky Bílé knihy Evropské komise o mládeži, která byla přijata v listopadu roku 2001 a rozvíjí je na podmínky České republiky.

I.

U S N E S E N Í

vlády České republiky

ze dne 7.dubna 2003 č. 343 +P

o Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

a k Závěrečné zprávě o plnění Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002

V l á d a

I. s e p ř i h l a š u j e k odpovědnosti za zdravý vývoj dětí a mládeže a vytváření podmínek pro její co nejširší participaci na společenském, politickém a ekonomickém životě České republiky s tím, že danou problematiku považuje za prioritu;

II. s c h v a l u j e

1. Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007, obsaženou v části III materiálu čj. 331/03 (dále jen „Koncepce“),

2. Úkoly k zajištění realizace Koncepce na období 2003 a 2004, uvedené v příloze tohoto usnesení;

III. b e r e n a v ě d o m í

1. Závěrečnou zprávu o plnění Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002, obsaženou v části IV materiálu čj. 331/03,

2. že finanční nároky, které plnění úkolů uvedených v bodě II/2 tohoto usnesení vyvolá, budou v roce 2003 pokryty v rámci příslušných rozpočtových kapitol státního rozpočtu České republiky a jejich vymezení v budoucnosti bude součástí standardních postupů při sestavování návrhu státního rozpočtu České republiky;

IV. u k l á d á

1. 1. místopředsedovi vlády a ministru vnitra, ministryním školství, mládeže a tělovýchovy a zdravotnictví a ministrům kultury, obrany, práce a sociálních věcí, životního prostředí a informatiky

a) průběžně naplňovat záměry obsažené v Koncepci a zabezpečit plnění úkolů uvedených v bodě II/2 tohoto usnesení,

b) rozpracovat resortní programy pro naplňování státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 a v jednotlivých letech vyčlenit ve svých rozpočtových kapitolách finanční prostředky na tyto programy,

2. ministryní školství, mládeže a tělovýchovy zpracovat a předložit vládě

a) do 31. května 2003 analýzu finančních nároků na státní rozpočet České republiky vyplývajících z Koncepce,

b) do 31.prosince 2004 zprávu o plnění úkolů uvedených v bodě II/2 a návrh nových úkolů na léta 2005 a 2006,

c) do 31. prosince 2006 závěrečnou zprávu o plnění Koncepce.

Provedou:

1. místopředseda vlády a ministr vnitra,
ministerně školství, mládeže a tělovýchovy,
zdravotnictví, ministři kultury,
práce a sociálních věcí, životního prostředí,
obraný a informatiky

Na vědomí:

hejtmani

Předseda vlády
PhDr. Vladimír Špidla, v.r.

Příloha
k usnesení vlády
ze dne 7.dubna 2003 č.343

Úkoly
k zajištění realizace Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže
do roku 2007
na období let 2003 a 2004

Úkoly jsou termínované jako průběžné, jejich splnění se předpokládá nejpozději do konce roku 2004. Úkoly související s problematikou dětí a mládeže, uvedené v jiných usneseních vlády ČR, zde nejsou zahrnuty. Resorty v roce 2003 pokryjí své potřeby v rámci rozpočtů jednotlivých kapitol, vzniklé potřeby pro rok 2004 budou řešeny prostřednictvím standardních postupů při přípravě návrhu státního rozpočtu České republiky na tento rok.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

1. Zpracovat koncepci rozvoje participace mládeže na společenském a politickém životě na všech úrovních veřejné správy a promítnout její závěry a doporučení do právního řádu České republiky.

2. Ve spolupráci s věcně příslušnými resorty zabezpečit výzkumné a informační činnosti, směřované k trvalému poznávání a řešení problematiky dětí a mládeže:
  - a) v rámci Institutu dětí a mládeže Ministerstva, mládeže a tělovýchovy zřídit národní registr výzkumů o dětech a mládeži ,
  - b) v rámci činnosti Institutu dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zabezpečit realizaci celoplošných kontinuálních výzkumů.

3. V návaznosti na přijatou Strategii zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2001 až 2004:
  - a) zařadit do připravovaných rámcových vzdělávacích programů obsahové okruhy nadpředmětového charakteru, směřujících k osvojení základních sociálních dovedností, chápání významu kvality mezilidských vztahů, uplatňování zásadních morálních norem, respektování hodnot demokracie, obsahu a nezadatelnosti lidských práv, výchovu k zdravému životnímu stylu, atd.,
  - b) vytvořit podmínky pro funkci školního metodika prevence formou úpravy výše přímé míry vyučovací povinnosti,
  - c) zpracovat Strategii prevence sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008.

4. Pokračovat v přijímání opatření směřujících ke snížení úrazovosti ve školách a školských zařízeních.

5. Zabezpečit metodickou činnost vůči odborným útvarům krajských úřadů v oblasti zájmového vzdělávání realizovaného na školách a ve školských zařízeních a v oblasti výchovy a vzdělávání mimo vyučování realizované v nestátních neziskových organizacích s důrazem na klíčové oblasti vyplývající z Bílé knihy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy o vzdělávání a Bílé knihy Evropské komise o mládeži, například v oblasti participace, informací, práce s neorganizovanými dětmi a mládeží a za tímto účelem zpracovat metodické materiály.

6. Ve spolupráci s kraji podpořit rozvoj oblasti zájmového vzdělávání prostřednictvím dlouhodobých záměrů rozvoje vzdělávací soustavy krajů, podpořit další rozvoj sítě školských zařízení pro zájmové vzdělávání, vytvořit v rámci stávajících zařízení metodická a koordinační centra pro oblast zájmového vzdělávání jako partnery přímo řízených organizací.
7. Zpracovat nové programy státní podpory činnosti nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží na období 2004 – 2006, které budou vycházet z diferencovaného financování aktivit v oblasti práce s dětmi a mládeží (systémová podpora kmenových činností nestátních neziskových organizací dětí a mládeže a projektová podpora rozvojových a inovativních oblastí práce s dětmi a mládeží).
8. Připravit zavedení systému licencovaných nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží a pokusně ověřit jeho fungování v praxi.
9. V návaznosti na schválení zákona o práci s dětmi a mládeží zpracovat systém poskytování akreditací v oblasti vzdělávání vedoucích a dalších pracovníků s dětmi a mládeží a prevence sociálně patologických jevů.

Ministerstvo kultury

10. Nadále legislativně zajišťovat ochranu dětí a mladistvých před negativními vlivy médií; podporovat organizování filmových festivalů pro děti a mládež, pořádání přehlídek dětských rozhlasových pořadů a vytváření vzdělávacích projektů pro děti a mládež v této oblasti.
11. Podporovat aktivity směřované k všestrannému využívání kulturního dědictví dětmi a mládeží za účelem budování pocitu sounáležitosti s obcí, regionem a celou zemí jako nástroje ke zvyšování kulturnosti mladé generace.
12. Každoročně vyhlašovat celostátní umělecké soutěže, přehlídky a festivaly v různých oborech umění; podporovat prostřednictvím vyhlašovaných programů mladou tvůrčí generaci; podporovat organizování kulturních akcí pro děti a mládež v rámci dotací, které Ministerstvo kultury poskytuje (filmové, hudební festivaly apod.); podporovat

činnost specializovaných kulturních institucí působících v oblasti umění pro děti a mládež; podporovat vznik a prezentaci uměleckých děl, jejichž adresátem je mládež

13. Ve spolupráci s věcně příslušnými resorty připravit specializované kulturně výchovné programy pro děti ze sociálně a kulturně méně podnětného prostředí.

Ministerstvo obrany

14. S ohledem na proces útlumu základní služby horizontu let 2006 – 2007 přijmout opatření omezujících výskyt negativních jevů u odvedenců, kteří budou muset ještě sloužit v období před zrušením vojenské základní služby a s perspektivou profesionalizace připravit opatření zamezující výskytu negativních jevů nově příchozích, mladých vojáků z povolání (šikanování, kastování atd.).

Ministerstvo práce a sociálních věcí

15. Pro zabezpečení agendy v oblasti rodinné politiky ve spolupráci se zainteresovanými institucemi analyzovat situaci českých rodin, zpracovat Zprávu o rodině a z ní vycházející Koncepti státní rodinné politiky předložit vládě v roce 2005. Všechny kroky celého přípravného procesu včetně výstupů předkládat odborné i široké veřejnosti k diskusi.
16. Uspořádat mezinárodní konference na téma institucionální zabezpečení rodiny, pro zajištění agendy v oblasti rodinné politiky a jako součást připomenutí 10. výročí Mezinárodního roku rodiny, konec roku 2003.
17. Zpracovat novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která by měla zejména posílit ochranu dětí před týráním a zneužíváním, zajistit ochranu dětí před nezákonnými manipulacemi při zprostředkování náhradní rodinné péče a stanovit další

podmínky pro neziskové organizace garantující kvalitní a odborný výkon sociálně-právní ochrany těmito organizacemi.

18. Promítnout aktuální potřeby v oblasti nezaměstnané mládeže do Národního akčního plánu zaměstnanosti na rok 2003 a nadále pokračovat v realizaci evropských směrnic k mládeži, tj. pokračovat v ověřování nových přístupů práce s klienty aplikací individuálních akčních plánů.

Ministerstvo vnitra

19. Na základě návrhů ze strany orgánů Evropské unie dopracovat a vládě ČR předložit Akční plán boje proti diváckému násilí.

Ministerstvo zdravotnictví

20. Působit na snižování dětské úmrtnosti, snižovat riziko vrozených vad, poskytovat potřebnou lékařskou pomoc a zdravotní péči všem dětem bezúplatně:
  - Snižit podíl vrozených vad zlepšením efektivity prenatalní diagnostiky, včetně vypracování systému provádění screeningu v ČR, léčbou vybraných skupin vrozených vad na specializovaných pracovištích, vypracováním systému dlouhodobého sledování dětí narozených s vrozenými vadami.
  - Snižit podíl dětí s porodní hmotností méně než 2 500 g zlepšením centralizace rizikových gravidit do perinatologických center a zlepšováním prenatalní péče o riziková těhotenství, včetně preventivních opatření.
  - Pokračovat v rozvoji zdravotnických zařízení zapojených do hnutí „baby - friendly“.
  - Legislativně zakotvit povinnou a přechodnou registraci dětí a dorostu.
  - Zajistit adekvátní zdravotní péči v imigrantní populaci.
21. Nadále systematicky působit v oblasti prevence, včetně prevence úrazů:
  - Snižit úmrtnost a zdravotní postižení způsobené nehodami a násilím páchaném na dětech zavedením do praxe doporučeného postupu pro všechny praktické lékaře při podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, včetně

komerčního sexuálního zneužívání dětí a podporováním vytváření sociálně preventivních programů zamezujících páchaní násilí na dětech.

- Pokračovat v prevenci úrazů.
  - Věnovat pozornost racionální výživě dětí a mladistvých.
  - Podstatně snížit podíl mladých lidí, kteří se podílejí na zdraví škodlivých formách chování, ke kterým patří konzumace drog, tabáku a alkoholu.
  - Věnovat pozornost problematice „Děti a životní prostředí“.
22. Aktivně rozvíjet stávající systém bezplatných komplexních preventivních lékařských vyšetření u dětí a dorostu:
- Rozšířit dosavadní spektrum prováděného novorozeneckého screeningu dědičných poruch metabolismu v ČR.
  - Dle finančních možností rozšířit stávající systém preventivních prohlídek zavedením každoročních preventivních prohlídek u dětí starších 3 let.
  - Pokračovat ve zlepšování systému očkování.

Ministerstvo životního prostředí

23. Ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy průběžně koordinovat a aktualizovat úkoly v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v souvislosti s plněním usnesení vlády z 23. října 2000 č. 1048/2000, o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice.

Ministerstvo informatiky

24. Aktivně se podílet na vzdělávání prostřednictvím počítačové a internetové osvěty. Ministerstvo informatiky, v souladu se svým strategickým cílem dosáhnout během čtyř let rozšíření počítačové gramotnosti, zahájilo Národní vzdělávací program počítačové gramotnosti a bude v něm nadále pokračovat. Jeho cílem je umožnit každému, kdo má zájem, naučit se základy práce s počítačem a základní orientaci při práci na Internetu. Na tento projekt budou v příštích letech navazovat další vzdělávací projekty, které využijí infrastruktury vybudované pro Národní vzdělávací program počítačové gramotnosti. Projekt by měl probíhat i v některých školách.

25. Podporovat v rámci realizovaného projektu Státní informační politiky ve vzdělávání snazší přístup dětí a mládeže k počítačům, internetu a dalším moderním informačním technologiím.

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

1. Východiska Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

1.1. Úvodní část

Základními principy a východisky státní politiky jsou jak zodpovědnost státu za vytváření podmínek pro rozvoj mladé generace a za plnění úkolů, které státu v této věci přísluší nebo k jejichž plnění se v rámci celé řady mezinárodních úmluv přihlásil, tak zodpovědnost rodiny a přiměřeně věku i zodpovědnost jednotlivce za sebe sama. Za děti se pro potřeby této koncepce považují osoby věku do dovršení 18 let, za mládež se považují osoby ve věku do dovršení 26 let.

Působení státu na děti a mládež se odehrává v rovinách podpory a ochrany. Podpora představuje jak opatření státu ve prospěch řešení problémů ohrožujících mladou generaci či bránících jejímu rozvoji, tak i nejrůznější inovativní programy a podobně. Podpora zahrnuje i takovou činnost státu, resp. státních orgánů, která v rámci státní politiky vytváří podmínky k participaci mládeže na společenském a politickém životě a motivuje jednotlivé vrstvy a skupiny mládeže k činnosti v duchu cílů státní politiky pro oblast dětí a mládeže. V oblasti podpory mají významný podíl i nestátní neziskové organizace, jejichž činnost je za tímto účelem rovněž podporována ze strany státu.

Ochrana představuje působení státu zabezpečující zeslabování vlivu negativních jevů a důsledků jejich působení na děti a mládež. Ochrana nastupuje vždy tam, kde jedinec není schopen vlastními silami čelit negativně na něj působícímu prostředí a některým společenským jevům. Zde stát působí buď přímo svými nástroji, nebo využívá spolupráce s dalšími orgány veřejné správy, obcemi, nestátními organizacemi a s dalšími institucemi a organizacemi pracujícími ve prospěch dětí a mládeže. Významným faktorem je v této oblasti i zahraniční spolupráce, jak na úrovni státních orgánů, tak na úrovni nestátních neziskových organizací orientujících se na práci s dětmi a mládeží (programy EU pro mládež aj.).

Nástroji státu v ochraně a podpoře dětí a mládeže jsou především právní normy, dále ekonomické nástroje, aplikace výzkumné činnosti v této oblasti, účelný informační systém, komplexní personální politika (výběr, příprava a další vzdělávání pracovníků působících v uvedených oblastech). Cílem je vytváření podmínek pro rozvoj osobnosti mladého člověka a jeho uplatnění ve společnosti.

Východiskem Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže České republiky do roku 2007 jsou především:

- 1) Programové prohlášení vlády České republiky (srpen 2002)
- 2) Úmluva o právech dítěte (listopad 1989) a následně zpracované periodické zprávy o jejím plnění
- 3) Bílá kniha Evropské komise - Nový podnět pro evropskou mládež (listopad 2001)
- 4) Doporučení obsažená v deklaraci přijaté na 6. konferenci ministrů zodpovědných za mládež (listopad 2002)
- 5) Závěry a doporučení přijaté na Národní konferenci o Bílé knize

Významným východiskem při přípravě Koncepce státní politiky vzhledem k mladé generaci jsou rovněž výzkumné poznatky o dětech a mládeži a podkladové materiály připravené jednotlivými resorty.

Přestože všeobecně platí charakteristika mládeže jako sociální skupiny vymezené věkem a určitými společnými znaky (obecné biologicko-psychologické, sociálně-ekonomické a další zvláštnosti, pro něž potřebuje podporu a ochranu společnosti), Bílá kniha zdůrazňuje, že mladí lidé tvoří skupinu obyvatelstva, která v současnosti prochází hlubokou přeměnou. Vlivem nejrůznějších okolností se stále prodlužuje doba, po kterou jsou mladí lidé závislí na svých rodičích. Mládež v ČR je navíc vystavena dozvukům politické a ekonomické transformace naší společnosti spojené se otvíráním světu, probíhajícími procesy spojenými s přípravou přičlenění ČR k EU a působením globalizace.

Vzhledem k úsilí ČR o harmonizaci naší legislativy s legislativou EU je žádoucí i usilovat o sladění naší politiky vůči mládeži s politikami, jež jsou uplatňovány v rámci EU. Bílá kniha iniciuje integraci přístupů k řešení potřeb mladých lidí ve státech EU a přijímanými opatřeními ve prospěch mládeže vytváří pro tuto oblast evropský rozměr. S ohledem na tyto skutečnosti jsou v předkládaném materiálu zahrnuty i podněty Bílé knihy. Evropská komise otevřeně upozorňuje na to, že vztahy mezi generacemi jsou s ohledem na demografický a společenský vývoj stále složitější a že se mezi mladými lidmi a veřejnými institucemi rozšiřuje propast, která by mohla způsobit, že se mladí lidé budou zdráhat převzít své

povinnosti občanů. Proto je třeba v současné době věnovat maximální pozornost prosazování principů samostatnosti, solidárnosti, zodpovědnosti a svědomitosti v celém systému výchovy a vzdělávání. Děti a mládež by proto v budoucnu měly být především:

- **samostatné** - schopné rozhodovat se a řídit si svůj osobní a společenský život jednotlivce i člena společnosti,
- **solidární** - schopné projevit zájem o ostatní, jednat spolu s nimi a v jejich prospěch, sdílet jejich zájmy,
- **zodpovědné** - schopné nést zodpovědnost za své činy, plnit své úkoly a dokončit vše, co začnou,
- **svědomité** - schopné určit si morální hodnoty, určitý podnět nebo ideál a jednat podle nich.

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže rovněž vychází z materiálu Evropského fóra mládeže, který upřesňuje kritéria pro moderní evropskou koncepci státní politiky v této oblasti. V souladu s jeho materiálem se koncepce snaží splňovat následující kritéria:

1. podpora výchovy a vzdělávání mimo formální školní systém,
2. podpora rozvoje vzdělávání multiplikátorů v oblasti práce s dětmi a mládeží v neziskovém sektoru,
3. zajištění legislativy v oblasti práce s dětmi a mládeží – pro usnadnění participace a pro zajištění administrativy veřejné správy v oblasti práce s dětmi a mládeží,
4. zajištění rozpočtu na podporu rozvoje iniciativ mládeže a organizací dětí a mládeže, zahrnující grant na administrativu organizací a granty na jejich projekty,
5. informační strategie vůči a pro děti a mládež,
6. víceúrovňovost koncepce – tedy její implementace na všech úrovních veřejné správy,
7. koncepce na základě výzkumu o situaci dětí a mládeže
8. podpora participace – zapojení mladých lidí do rozhodování o životě společnosti a organizací dětí a mládeže do procesu ko-managementu (spoluřízení) v oblasti dětí a mládeže,
9. spolupráce mezi ministerstvy – tzv. „kros-sektorální přístup“
10. podpora inovace a tvořivosti,
11. zajištění konzultace a partnerství organizací dětí a mládeže a veřejné správy na všech úrovních prostřednictvím společných konzultačních orgánů.

Státní politika pro oblast dětí a mládeže je realizována:

1) na úrovni státní správy v systému zajišťování státní politiky pro oblast dětí a mládeže

2) v jednotlivých oblastech:

- mládež, rodina a bydlení
- mládež, vzdělání a výchova
- mládež a trh práce
- participace mladé generace na společenském a politickém životě
- nestátní neziskové organizace pracující s dětmi a mládeží
- mládež a volný čas, mobilita mládeže
- mládež a zdraví
- mládež a sociálně patologické jevy
- mládež z národnostních menšin, mladí migranti, běženci
- mládež a vstup České republiky do Evropské unie
- mládež a životní prostředí
- ochrana práv dětí a mládeže

1.2. Postavení institucí a veřejné správy v systému zajišťování státní politiky pro oblast dětí a mládeže

Výkon státní správy v oblasti péče o děti a mládež na ústřední úrovni je především v kompetenci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Realizací dílčích oblastí této péče se zabývají i další resorty (např. práce a sociálních věcí, zdravotnictví, kultury, životního prostředí, vnitra). Na úrovni krajů tyto činnosti zabezpečují v rámci samostatné i přenesené působnosti především oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu) krajských úřadů. Ve smyslu Koncepce úzce spolupracují s příslušnými odděleními (např. práce a sociálních věcí, zdravotnictví, kultury, životního prostředí, zemědělství) podobně,

jako ústřední orgány státní správy. Významnou měrou ovlivňují oblast dětí a mládeže také obce. Především pak města mají vlastní útvary, které se problematice dětí a mládeže systematicky věnují.

Významný přínos pro koordinaci působení resortů ve vztahu k dětem a mládeži představuje vládou přijatá Strategie rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku, kterou vláda schválila svým usnesením č. 210 ze dne 3.3. 2003. Stejně tak vládou ustavená Rada vlády pro rozvoj lidských zdrojů a především pak její pracovní skupina se bude v rámci své činnosti zabývat průřezovými opatřeními, které budou mít dopad do oblasti dětí a mládeže.

Na plnění úkolů vyplývajících ze státní politiky pro oblast dětí a mládeže se kromě Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podílejí i jeho přímo řízené organizace – Institut dětí a mládeže MŠMT, Institut zájmového vzdělávání MŠMT Hořovice a Středisko vzdělávání, informací a služeb Prachatic.

Významným krokem, který zlepšil od roku 2002 možnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy řešit problémy dětí a mládeže, bylo zřízení Komory mládeže, poradního orgánu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Úkolem Komory mládeže je projednávat otázky související s dotační politikou v oblasti dětí a mládeže, státní politikou v oblasti dětí a mládeže, realizací doporučení Rady Evropy a UNESCO v České republice, aplikací právních předpisů Evropského společenství na podmínky ČR atd. Členy Komory mládeže jsou zástupci České rady dětí a mládeže, Kruhu sdružení dětí a mládeže a Koordinační rady středisek pro volný čas, ředitelé přímo řízených organizací MŠMT, zřízených k řešení problematiky dětí a mládeže, zástupci MPSV, MK, MZV a MV navržené jednotlivými resorty, zástupce Ekumenické rady církví, zástupce Rady mladých Českomoravské konfederace odborových svazů a zástupce krajského úřadu.

Pozitivem v této oblasti je reforma veřejné správy. Problematika mládeže nebyla po celá 90.léta legislativně ošetřena pro nižší články veřejné správy. Okresní úřady se problematice věnovaly pouze okrajově. V zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů, je stanovena jako jedna z povinností povinnost zřizovat výbor pro výchovu a vzdělávání se zákonem vymezenými úkoly a dále kraje mohou poskytovat dotace na činnosti v oblasti práce s dětmi a mládeží. Povinnost péče o děti a mládež a možnost financovat aktivity v oblasti dětí a mládeže je legislativními normami stanovena také obci, potažmo pověřenému obecnímu úřadu.

Ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územně samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, se na území České republiky vytvořily vyšší územní samosprávné celky – kraje. Zastupitelstvo kraje a rada kraje poskytují z vlastních prostředků dotace občanským sdružením,

humanitárním organizacím a jiným právnickým a fyzickým osobám působícím na území kraje v oblasti mládeže, sportu a tělovýchovy. Výbor zastupitelstva kraje pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost se vyjadřuje k záměrům na poskytování dotací v oblasti mládeže, tělovýchovy a sportu; projednává zprávy o výsledcích výchovně vzdělávací činnosti škol, školských zařízení a předškolních zařízení a plní další úkoly v oblasti výchovy a vzdělávání, kterými jej pověřil zastupitelstvo.

Na všech krajských úřadech byla ustavena oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu), spadající pod odbory školství. Jejich struktura a náplň práce je v jednotlivých krajích různá. Odlišnou strukturu má kraj Praha (oddělení mládeže zajišťuje agendu grantové politiky, mezinárodní vztahy a soutěže; samostatné oddělení tělovýchovy zajišťuje sportovní soutěže a grantovou politiku se sportovním zaměřením).

Velikost oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu) se pohybuje od 3 pracovníků v Karlovarském kraji až po 10 pracovníků v Moravskoslezském kraji.

Působnost krajů a obcí v oblasti práce s dětmi a mládeží vyžaduje tuto problematiku v jednotlivých krajích a obcích dopracovat a doladit v souladu s Konceptí a vytvořit především legislativní podmínky pro práci s dětmi a mládeží u krajských a městských, resp. obecních orgánů. Neméně důležité je zabezpečení systematického vzdělávání těchto pracovníků, stanovit pravidla pro užší spolupráci mezi jednotlivými články veřejné správy a pro metodickou činnost.

Významnými institucemi, které pracují s dětmi a mládeží, jsou školy a školská zařízení. V oblasti vytváření nabídky volnočasových aktivit, zájmového vzdělávání, práce s talentovanými dětmi a mládeží a dalších činností sehrávají významnou roli především střediska pro volný čas, školní kluby a školní družiny. Koncepte jejich rozvoje je v kompetenci krajů, respektive obcí.

1.3. Oblasti působení státní politiky pro oblast dětí a mládeže

1.3.1 Mládež, rodina a bydlení

Silné stránky

V roce 2002 byla přijata opatření zaměřená výhradně na podporu mladých lidí do 36 let při pořízení vlastnického bydlení. Nařízení vlády č. 97/2002 Sb., o použití prostředků Státního fondu rozvoje bydlení formou úvěru na úhradu části nákladů spojených s výstavbou bytu osobami mladšími 36 let. Na základě tohoto nařízení mohou mladí lidé získat nízkoúročný úvěr v maximální výši 200 tisíc Kč, který mohou kombinovat s dalšími zdroji, a který mohou využít na výstavbu bytu nebo rodinného domu s jedním bytem. Úvěry jsou poskytovány od 15. dubna 2002 a pro tento rok na ně bylo vyčleněno 350 mil. Kč.

Na základě nařízení vlády č. 249/2002 Sb., o podmínkách poskytování příspěvku k hypotečnímu úvěru osobám mladším 36 let, mohou mladí lidé od 1. září 2002 žádat o poskytnutí úrokové dotace k hypotečnímu úvěru použitému na koupi staršího rodinného domu nebo bytu. Úroková dotace bude poskytována maximálně po dobu deseti let splácením hypotečního úvěru a bude se pohybovat v rozmezí 1 - 3 procentních bodů v závislosti na úrovni úrokových sazeb.

Nemalý vliv na usnadnění přístupu mladých lidí k vlastnímu bydlení mají rovněž klesající úrokové sazby u hypotečních úvěrů a stavebního spoření, které lze různou formou kombinovat s výše uvedenými opatřeními přijatými vládou.

Slabé stránky

Mladí lidé obdobně jako je tomu v EU vykazují stále zřetelněji tendenci k odkládání sňatků. Ve srovnání se situací v roce 1991 se průměrný věk nevěst v roce 2001 zvýšil o pět let (na 27 let), u mužů došlo k zvýšení průměrného věku ženichů o 4 roky (na 29 let). S rostoucím věkem prvorodiček bohužel narůstá i podíl rizikových těhotenství.

Porodnost, s výjimkou let 1988 – 1990, klesá systematicky již od roku 1975. Rovněž úhrnná plodnost žen je již od začátku 80. let pod hranici prosté reprodukce (což je 2,1 dítěte na jednu ženu). V roce 2000 dosáhla hodnoty 1,16. Za snížení sňatečnosti a natality mohou změna životního stylu i materiální důvody. Propad příjmů způsobený vlivem odchodu na mateřskou dovolenou je citelným zásahem do příjmové situace mladé rodiny. Podle sociologického výzkumu neplánuje rodičovství (narození dítěte) až 52 % mužů a až 39 % mladých žen.

Více než pětina (23,5 %) z celkového počtu živě narozených dětí se narodilo mimo manželství, což může souviset i s rozdíly ve finančním zabezpečení dětí narozených mimo manželství a s pravidly pro poskytování sociálních dávek.

- Většina mladých lidí má zhoršené podmínky v přístupu k bydlení, které vyplývají nejen z toho, že jsou na počátku pracovní kariéry a mají často nízké příjmy, ale také tím, že vstupují na trh s byty poprvé. Jejich situace je ztížena tím, že prakticky neexistují byty s nájemným odpovídajícím jejich platům. Ostatní formy bydlení jsou většinou velmi nákladné a tedy dostupné jen části mladých lidí a významně zatěžují domácí rozpočty mladých lidí a jejich rodičů.
- **Bytová situace minulého desetiletí je ovlivněna poklesem výstavby nájemních bytů, navíc ze 4 013 tis. disponibilních bytů, které jsou situovány v trvale obydlených domech, je z různých důvodů neobydleno 185 tisíc (4,6 %), v nichž nikdo není trvale hlášen.**
- **Připravená opatření umožňující rozvoj neziskového nájemného bydlení na základě tzv. „zákona o obecně prospěšných bytových družstvech“, nebyla v důsledku neschválení zákona Poslaneckou sněmovnou realizována.**
- **Výstavba startovních, chráněných nájemních bytů není uskutečňována, přestože při dodržení určitých pravidel (doba bydlení, výše nájemného) by právě výstavba takových bytů nejen snížila napětí na trhu s byty, ale především řešila bytovou otázku mladých rodin. Řešením takové situace je jen nová výstavba chráněných bytů pro sociálně slabší a postižené občany, které budou poskytovány na dočasnou dobu a za určených podmínek skutečně potřebným lidem.**
- Pouze okrajově a nesystémově je řešena otázka bydlení mladých lidí, které opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, obdobná situace je i po ukončení výkonu trestu mladistvých a mladých lidí.

V současné době je připravena podpora výstavby nájemného bydlení pro příjmově vymezenou skupinu obyvatelstva, která bude realizována prostřednictvím Státního fondu rozvoje bydlení. Výstavba bytů pro zdravotně postižené občany a osoby v obtížné sociální situaci je od roku 2003 řešena prostřednictvím Programu výstavby podporovaných bytů, na který bylo pro tento rok vyčleněno ze státního rozpočtu 150 mil. Kč. Tento program řeší např. i bydlení mladých lidí z dětských domovů.

Přestože v diskusích o propopulačních opatřeních a dalších opatřeních ve prospěch rodin s dětmi zaznívají hlasy spíše negativní, Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci reformy služeb připravuje systémová opatření, která podpoří alespoň rodiny s dětmi se zdravotním postižením.

Bydlení pro mladé lidi opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy je spojeno s poskytováním sociálních služeb, které by měly umožnit jejich integraci do společnosti.

Hrozby

Rozvolňování tradičních svazků, pokles sňatečnosti a porodnosti, růst počtu rozvedených manželství naznačují určitý trend poklesu významu rodiny pro mladé lidi. Rodina je ovšem dominantním výchovným prostředím dítěte a disfunkční rodina je jednou z hlavních příčin vzniku sociálně patologických jevů u mládeže. Přesto současný vývoj nenaznačuje, že by docházelo ke zlepšování podmínek pro naplňování žádoucích funkcí rodiny: mnohé mladé rodiny (zejména s více dětmi) jsou finančně závislé na pomoci svých rodičů (okolo pětiny pracujících mladých lidí je finančně podporováno rodiči, nucené společné bydlení aj.) či na sociálních dávkách.

Trvale klesající poměr dětí do 15 let k lidem nad 60 let (v roce 1991 připadalo 100 dětí na 87 seniorů, v roce 2001 již to bylo 117 seniorů) je dokladem stárnutí naší populace, které je problémem značné části států Evropy. Podle prognóz demografů bude za třicet let každému třetímu obyvateli ČR přes 60 roků. Pokud nebude tento trend v budoucnosti zastaven, bude nutno vzhledem k potřebám ekonomiky a sociálním funkcím státu, vyloučíme-li rozsáhlou imigraci, věnovat významně vyšší pozornost tomuto tématu.

1.3.2 Mládež, vzdělávání a výchova

Silné stránky

- S cílem řešit otázky spojené se vzděláváním komplexně, zpracovalo MŠMT Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR (dále jen „Dlouhodobý záměr“). Dlouhodobý záměr uvádí základní tendence a cíle vzdělávací politiky, stanoví opatření na úrovni státu a vymezuje prostor pro konkrétní řešení na úrovni kraje. Dlouhodobý záměr je i realizací Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knihy, který přijala vláda v únoru 2001. Dlouhodobý záměr obsahuje celkové shrnutí koncepčních linií a zdůraznění toho nejpodstatnějšího z národního programu rozvoje vzdělávání v České republice.
- MŠMT připravilo reformu cílů a obsahu vzdělávání (kurikulární reforma), která je založena zejména na přechodu od osvojování si velkého objemu faktů k rozvoji klíčových životních dovedností, zesílení důrazu na výuku cizích jazyků, informační, občanské gramotnosti a základní orientace v nabídce a možnostech trhu práce. V oblasti odborného vzdělávání přesouvá jeho těžiště od úzce specializovaných k široce profilovým oborům. Zvyšuje důraz na vnitřní diferenciaci a individualizaci vzdělávání s ohledem na specifické potřeby dětí. Významným cílem resortu je rovněž zvýšení prestiže a kvality výuky na druhém stupni základní školy a podpora začleňování zdravotně a sociálně znevýhodněných žáků do výuky na běžných školách.
- Rozhodující krok ke zvýšení průměrné délky vzdělávání učinila Česká republika v letech 1999-2000, kdy byly opět naplněny záky všechny ročníky středních škol, délka vzdělávání na středoškolské úrovni se jen mezi roky 1999-2002 zvýšila o 0,8 roku a účast na terciárním vzdělávání vzrostla v tomto období o 0,35 roku a tento růst bude dále pokračovat. V roce 2002 dosáhla Česká republika průměrné (střední) délky vzdělávání již 16,4 roku a průměrné tempo růstu za poslední tři roky činilo 5 měsíců ročně. Do roku 2010 se pak nejspíš dostane na úroveň kolem 18 roků. To bude znamenat další podstatné změny ve struktuře především sekundárního a terciárního vzdělávání.

Slabé stránky

- V České republice se průměrná délka vzdělávání a účast na vzdělávání (tedy podíl osob určitého věku, které jsou zapsány v některé z forem vzdělávání a studia) během 90. let (mezi roky 1990 až 1999) zvýšila jen o 1,2 roku (z 13,9 na 15,1 roku), zatímco v zemích Evropské unie se ve stejném období průměrná délka vzdělávání zvýšila o 1,9 roku (z 15,4 na 17,3 roku), takže jsme na konci 90. let zaostávali za průměrem EU o 2,2 roku. Délka studia na terciární úrovni je jedna z nejkratších v Evropě.
- Vývoj demografické situace v České republice během 90. let přispěl k tomu, že jsme zvláště v průběhu jejich první poloviny minulého desetiletí zaznamenali podstatně nižší tempo růstu průměrné délky vzdělávání než země Evropské unie, se kterými se především chceme srovnávat (zvyšování průměrné délky vzdělávání zhruba o 0,9 měsíce ročně v ČR oproti téměř 2,5 měsícům ročně v průměru zemí EU). Po roce 1995 se dynamika českých údajů s průměrem zemí EU již vyrovnala.
- Výrazný vliv mají na průměrnou délku vzdělávání rovněž formy vzdělávání (plné a částečné). Rozvoj dalšího vzdělávání vedl v poslední době v některých zemích ke značnému rozšíření částečných forem studia (uskutečňované většinou v terciárních vzdělávacích institucích, například různé krátkodobé kurzy, vybrané moduly, bloky či předměty studia atd.). Například v Austrálii, Velké Británii, Švédsku a Portugalsku přesahuje průměrná délka částečného studia tři roky a tvoří tedy nezanedbatelnou část celkové délky vzdělávání. Naopak v České republice nemají podobné formy studia příliš silnou tradici. Zatímco průměrně představuje částečné studium v zemích OECD 1,2 roku, v ČR pouze 0,1 roku. Spolu s rozvojem vzdělávání dospělých a vytvořením uceleného a funkčního systému celoživotního učení se i u nás začnou tyto formy stále více prosazovat.
- Vysokoškolské studium je značným zásahem do rodinných rozpočtů – rok studia přináší náklady ve výši 30-50 tis. Kč (na soukromých školách se jen školné pohybuje od 20 do 80 tis. Kč), stávající stipendia jsou pouze doplňkem finančních zdrojů rodin či studentů. Za takové situace se řada studentů místo hlubšího studia věnuje vedlejším výdělečným aktivitám (podle průzkumu si přivydělává 50 % studentů, řada z nich pravidelně), mnoho schopných mladých lidí o studium na vysoké škole neusiluje. Je tedy nutné připravovat podmínky pro vznik studentských půjček (prozatím je poskytuje jen Komerční banka).
- Zatímco na prvním stupni základní školy se aktivní účast žáků ve výuce a odklon od pasivního přebírání poznatků žáků stal zřejmým trendem, na druhém stupni základní školy a středních školách užívá ještě významná část pedagogů metod a forem práce, které nevyužívají aktivity žáků a nepodporují jejich tvořivost.
- Přetrvávají problémy ve výuce k uvědomělé volbě povolání i v odpovídajícím systému komplexního poradenství.

- Nedaří se dosáhnout náležitého pokroku v integraci dětí a mládeže se zdravotním postižením, či se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Tento stav má mimo jiné příčiny v absenci funkčního systému odborné přípravy pedagogů na běžných školách, který by zajistil odpovídající znalosti a dovednosti pro práci s integrovanými dětmi, čímž se jejich integrace zpomaluje.
- Školy nejsou dosud dostatečně připraveny na mimořádně intelektově talentované děti, zejména v mladším školním věku, s těmito dětmi nepočítají výrazně ani v rámci volnočasových aktivit.
- U části dětí a mladých lidí, zejména ze sociokulturně znevýhodněného prostředí se nedaří rozvinout plně jejich vzdělávací potenciál a mnozí z nich opouští vzdělávací systém, aniž by využili všech svých předpokladů.

Příležitosti

- Nově koncipované zákony o počátečním vzdělávání a pedagogických pracovnících vytvoří právní předpoklady pro rozvoj celé oblasti i jednotlivců. V souladu s novými evropskými trendy v oblasti výchovy a vzdělávání bude kladen důraz na vyvážený rozvoj všech tří forem výchovy a vzdělávání dětí a mládeže, které přispívají k plnohodnotnému vývoji jednotlivce, a to formálního vzdělávání, neformální výchovy a vzdělávání a výchovy a vzdělávání mimo vyučování.
- Součástí připravovaných opatření je i realizace připravené reformy ukončování středoškolského studia, která zahrnuje již delší dobu připravovanou reformu maturitní zkoušky. Zavedením objektivizované praktické části, při níž se významně uplatní spolupráce se sociálními partnery, se rovněž zkvalitní závěrečné zkoušky na učňovských oborech.
- Koncept celoživotního učení vyžaduje rozvoj dalšího vzdělávání (vzdělávání dospělých). Je jedním z hlavních nástrojů politiky zaměstnanosti a strategie rozvoje podniků i alternativní cestou k získání vzdělání a kvalifikace. Je nutné posílit motivační faktory na straně poptávky a rozšířit nabídku relevantních vzdělávacích služeb a efektivních vzdělávacích forem. Do tohoto procesu je třeba co nejvíce zapojit školy a efektivně využívat jejich vzdělávací potenciál.

Hrozby

- Významnou změnu přístupu vyžadují podmínky pro práci pedagogických pracovníků a jejich systematická podpora (i potřeba zvýšit přitažlivost profese a zajistit příliv nových kvalitních sil). K tomu je nutné podniknout současně řadu kroků: nejen zvýšit celkovou úroveň odměňování, ale umožnit i výraznější kariérní i platový postup, zajistit další vzdělávání a profesní růst.
- Nedostatečné finanční zdroje určené na realizaci Dlouhodobého záměru rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy ČR by vedly ke zpomalení či zastavení připravených reforem v oblasti vzdělávání.
- Nepřijetí zákonů o počátečním vzdělávání a o pedagogických pracovnících, které vytvoří odpovídající legislativní prostředí, by mělo negativní dopad na další rozvoj oblasti výchovy a vzdělávání, přípravu učitelů, jejich hodnocení a podmínky pro výuku.

1.3.3 Mládež a trh práce

Silné stránky

- Oproti konci devadesátých let se snížil počet nezaměstnaných absolventů. Nejvyššího počtu nezaměstnaných absolventů bylo dosaženo v září 1999 - 84 500; v červnu 2002 bylo v ČR 54 400 nezaměstnaných absolventů. Podíl na celkovém počtu nezaměstnaných byl v září 1999 - 22% (nejvyšší hodnota od roku 1996) a 12% v červnu 2002.

- Došlo k zdokonalení právního řádu tak, že obsahuje nejen zákaz diskriminace všeho druhu, ale poskytuje i efektivní prostředky k vynucení jeho dodržování.
- Zvýšila se účinnost služeb zaměstnanosti v oblasti preventivních opatření k volbě povolání (Atlasy školství, Kalendáře k volbě povolání) a v oblasti cílených programů zaměstnanosti pro absolventy škol (nespecifické rekvalifikace, odborná praxe absolventů škol, rekvalifikace – stáže, praktická rekvalifikace pro mladistvé apod.)
- Koncepce vzdělávací soustavy (struktura učebních oborů, optimalizace sítě škol a jejího studijního zaměření) se začíná orientovat na potřeby trhu práce s cílem omezit produkci kvalifikovaných lidí, neupotřebitelných svým odborným zaměřením na trhu práce.

Slabé stránky

- Část mladé populace je stále připravována na povolání s nízkou úrovní znalosti potřeb trhu. Největší potíže s uplatněním mají obecně nejmladší a nejméně vzdělaní absolventi základních škol bez další kvalifikace a absolventi středních odborných učilišť, specifickou skupinu vykazující závažné problémy s uplatněním představují zdravotně postižení. Část mladých lidí je již při vstupu na trh práce znevýhodněna oproti jiným věkovým skupinám.
- Sociologické výzkumy poukazují na skutečnost, že až 40 % mladých lidí má obavy o svou práci, třetina má zkušenost s nezaměstnaností. Na rozdíl od situace před čtyřmi lety mění mládež méně často zaměstnavatele (o 6 procentních bodů), na druhou stranu déle hledá své první zaměstnání (o 9 bodů).
- Zaměstnavatelé nejsou často schopni specifikovat potřeby svých budoucích zaměstnanců – absolventů škol. Rovněž nedostatečně motivují mladé lidi ke studiu nedostatkových profesí (zejména technických učebních oborů).
- Z pohledu uplatnění absolventů v praxi jsou předimenzovány kapacity některých středních odborných škol a středních odborných učilišť. Vysoké školy nedostatečně reagují na poptávku zaměstnavatelů a nedostatečně rozvíjejí bakalářské studium. Řada univerzit připravuje spíše teoreticky zaměřené bakaláře s okamžitou prostupností na magisterský či vzdělávací program.

- Evropský panel podniků ukázal, že v ČR chybí pracovníci s vysokoškolským vzděláním pro marketing a péči o zákazníka a prodej, technický rozvoj a pro pozice v managementu. Podnikům se nedaří obsadit místa i déle než 3 měsíce (důvodem je z 57 % nedostatek kvalifikovaných uchazečů a jen v 10% šlo o přemrštěné finanční požadavky uchazečů).
- Za slabou stránku je nutno považovat i problém získání praxe u absolventů, která je nutnou podmínkou pro získání zaměstnání a tím i využití získaných znalostí a dovedností v průběhu vzdělávání. Absolventům často chybí praktické zkušenosti. Týká se to především učňovského školství. Podle průzkumu (2000 – 2001) více než polovina učňů vůbec nepřišla do styku s reálným pracovním prostředím. Mládež vstupující na trh práce se již při prvním neúspěchu o získání práce řadí mezi rizikovou mládež, významně ohroženou sociálně patologickými jevy (včetně návyku žít na sociálních dávkách a práce v šedé ekonomice). Kromě Itálie a Řecka nemá žádná země EU více než 10 % nezaměstnaných mladých lidí bez praxe, ČR jich má 12 % (devadesát procent z nich nenavštěvuje žádné programy organizované úřady práce - v Evropě je to nejméně polovina).
- Absolventi mají nereálné představy o světě práce, odmítají nastoupit na místa neodpovídající jejich kvalifikaci, mají vyšší požadavky, než jsou představy zaměstnavatelů, chybí jim flexibilita.
- Neodpovídající systém sociálních dávek, který ve své podstatě nemotivuje k dalšímu vzdělávání a k hledání zaměstnání. Motivace k dalšímu vzdělávání a k zaměstnání vyplývá mimo jiné i z neodpovídající výchovné funkce školského systému (školy necítí odpovědnost za své klienty) a z nedostatečné přípravy žáků k orientaci na trhu práce.

Příležitosti

- S cílem zlepšit situaci je pilotně ověřován na vybraných úřadech práce program „První příležitost“, který individuálním přístupem a aktivizací uchazečů napomáhá k uplatnění na trhu práce (u mladých do 25 let do 6 měsíců jejich evidence). Celkové zhodnocení tohoto programu proběhne počátkem roku 2003, upřesní se škála používaných intervencí a zavede se jejich aplikace v celostátním rozsahu.
- Určité zlepšení v oblasti zaměstnanosti lze očekávat po vstupu do EU (lze předpokládat, že mladí lidé budou využívat nabízených možností studia v zahraničí, dobrovolné služby

i možností zaměstnání). Zde tedy vnika prostor pro využívání zahraničních zkušeností s přiděloványými, dotovanými místy (ve Velké Británii se podařilo snížit podíl absolventů, jimž muselo být přiděleno takové místo na 7%).

- Rovnost příležitostí žen a mužů na trhu práce není v ČR závažným sociálním problémem. Přesto je žádoucí podporovat vznik pracovních míst s upraveným pracovním režimem. Problematika přerušení profesní dráhy, např. z důvodů péče o dítě, by měla mít obecný rámec, který by umožňoval vznik individuálních dohod mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Problematika rekvalifikace v průběhu rodičovské dovolené byla zahrnuta do návrhu nového zákona o zaměstnanosti.
- Zvýšit odpovědnost škol za své absolventy a masivně rozšířit a zkvalitnit volbu povolání (Úvod do světa práce a Výchova k volbě povolání) ve všech vzdělávacích programech na základních a středních školách, včetně přípravy učitelů k profesnímu poradenství.
- Popularizace dobrovolnické služby dobrovolnictví mladých lidí může pozitivně ovlivnit míru uplatnění mládeže na trhu práce.

Hrozby

- Nedostatečná provázanost odborné přípravy na potřeby trhu práce, neuspokojování požadavků zaměstnavatelů na vzdělanější pracovníky, problémy čerstvých absolventů škol a učilišť bez praktických zkušeností na trhu práce, míra nezaměstnanosti mládeže jsou různé projevy problému v dané oblasti – nedostatečný ohled na potřeby mládeže. Uplatnění na trhu práce je pro mladé lidi základním předpokladem jejich osamostatnění a sociální integrace – alternativou je nezaměstnanost mládeže a její marginalizace (již v současnosti řada absolventů spoléhá na sociální síť a není dostatečně zainteresována na přijetí zaměstnání a rekvalifikaci a dostává se tak na okraj společnosti).
- Fungování sociálního systému bude v budoucnosti stále více záviset na připravenosti a schopnosti mládeže podílet se na jeho financování. Připravenost souvisí se zkušenostmi s uplatněním na trhu práce, schopnost pak s přípravou na uplatnění na trhu práce.

- Stoupající nezaměstnanost romské mládeže a mladých lidí z dalších minoritních skupin může v budoucnosti prohloubit špatné sociální postavení těchto lidí. K eliminaci tohoto jevu může přispět pokračování podpůrných programů zaměřených na jejich podporu při hledání zaměstnání a získávání praxe, popř. jejich inovace.

1.3.4 Participace mladé generace na společenském a politickém životě

Silné stránky

- Na základě výzkumů nelze říci, že dospívající lidé jsou lhostejní k dění okolo sebe. Řada z nich projevuje altruismus, více než polovina by měla zájem o účast na dobrovolnických projektech zaměřených na pomoc potřebným skupinám obyvatel.
- Na řadě škol se rozvíjejí různé formy participace a jak ukázaly některé průzkumy, u učitelů se zvyšuje zájem o další vzdělávání v oblasti komunikace, řešení konfliktů skupinové dynamiky atd.
- Významnou součástí participace je i práce s dětmi a mládeží v nestátních neziskových organizacích, ochota mladých lidí spolupodílet se na neformální výchově svých vrstevníků nebo jen o něco málo mladších lidí. V tomto ohledu vykonávají mnoho pozitivního nestátní neziskové organizace, které si mladí lidé vytvářejí a ve kterých jsou organizováni. Přínosem jsou rovněž specifické projekty zaměřené do oblasti výchovy k občanství a participaci (např. národní parlament, či lokální parlamenty dětí a mládeže).
- Posun za minulé období v oblasti participace je patrný také ve městech a obcích, které se snaží více systematicky pracovat se svými mladými občany. Součástí života mnoha obcí a měst jsou pravidelné aktivity v oblasti participace dětí a mládeže za účasti primátorů, starostů, radních nebo zastupitelů. Výjimkou není ani systematická finanční podpora takto zaměřených projektů nestátních neziskových organizací ze strany měst a obcí.

- Od 1.1. 2003 nabývá účinnosti zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, který vyjadřuje podporu státu dobrovolnickým aktivitám a vymezuje podmínky, za nichž se může dobrovolnická služba realizovat.

Slabé stránky

- Participace mládeže je dosud málo docenována. Podle sociologických výzkumů využívá většinu forem politické participace více střední a starší generace (kromě peticí). Po dvanácti letech vývoje naší společnosti nelze tuto skutečnost vysvětlovat stavem před rokem 1990. Zájem o veřejně prospěšné aktivity je u dětí a mládeže obecně nízký, je orientován spíše na sdružení a zčásti na místní zastupitelstva.
- Mládež vstupuje do určitého politického prostoru se zavedenými formami politické participace, které ji příliš neoslovují a jež ani není schopna ovlivnit a cítí se vytěsněna z procesů rozhodování.

Příležitosti

- Pokud se mladí lidé mají podílet na životě společnosti, musí k tomu účelu získat nebo rozvinout určité schopnosti. Jedná o postupný proces učení. Rozhodující je přitom první krok, který je třeba vždy učinit v blízkém okolí (ve škole, čtvrti, obci, centru mládeže, spolku atd.). Na místní úrovni lze dosáhnout prostřednictvím participace konkrétních a viditelných změn, které mohou mladí lidé okamžitě vidět. Na této úrovni mají mladí lidé nejen možnost vyjádřit své mínění, nýbrž se mohou přímo spolu účastnit rozhodovacích procesů. Je tedy žádoucí pracovat na přípravě širšího právního rámce pro participaci dětí a mladých lidí,
- Škola je první instituce umožňující učit se a osvojovat si postupy participace a je potřeba v rámci přípravy zákona o počátečním vzdělávání vytvořit podmínky pro hlubší zájem o podporu žákovských samospráv ze strany škol.
- Podmínkou zlepšení je přiblížit rozhodování občanovi, posílit veřejnou kontrolu rozhodování na nejrůznějších úrovních. Na druhou stranu lze využít i prostředky informační společnosti a touto cestou vstoupit do dialogu s mládeží (Internet atd.).

Hrozby

- Omezená možnost participace, nízká míra ochoty veřejné správy poznávat a přijímat názory dětí a mladých lidí na řešení problémů jejich každodenního života, v dlouhodobém působení vede u majoritní části mládeže k odcizení a pasivitě, u minoritní části mládeže k příklonu k extrémním hnutím. Neúčast ve volbách, nezájem o fungování politického systému rovněž nevytváří optimální podmínky pro zlepšování demokracie.

1.3.5 Nestátní neziskové organizace působící v oblasti dětí a mládeže

Silné stránky

- Nestátní neziskové organizace představují významný prvek v systému práce s dětmi a mládeží. Plní obtížně zastupitelnou roli v oblasti neformálního vzdělávání a výchovy, nabídky volnočasových aktivit, práce s rizikovými skupinami dětí a mládeže, práce s nezaměstnanými mladými lidmi. Nemalou měrou ovlivňují celkové zrání dětí a mládeže, jejich postoje a názory. Svými funkcemi doplňují působení rodiny a školy a dalších subjektů. V této oblasti se angažují i církve a církevní právnické osoby. Činnost nevládních organizací lze považovat za základní prvek v procesu budování občanské společnosti.
- Nestátní neziskové organizace pracující s ohroženými dětmi na základě zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů podléhají režimu pověřování, kdy po splnění určitých podmínek je této organizaci uděleno příslušným krajským úřadem pověření k činnosti, které by mělo být určitou zárukou poskytování kvalitních služeb.
- Sdružení navazují mezinárodní kontakty a využívají programů EU pro mládež, přispívají i k rozvoji participace (podle 39 % mladých lidí do 19 let a 47 % mladých lidí do 26 let mohou občanská sdružení za určitých okolností mít vliv na společenské dění).

- Přestože členská základna sdružení není vysoká, podle sociologického výzkumu je řada mladých lidí zřejmě alespoň v kontaktu se sdruženími a podle svých potřeb se účastní jednotlivých akcí (pochopitelně jde spíše o mladší populaci). Sdružení tedy ovlivňují poměrně širší okruh mladých lidí než jen své členy (okolo 25 % dětí a mladých lidí).
- Stát vynakládá na podporu sdružení stále vyšší prostředky. Rozpočet Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy určený na podporu nestátních neziskových organizací dětí a mládeže a nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží činil v roce 2002 cca 179 mil. Kč. Uvažovaná opatření v odborné přípravě pracovníků s dětmi a mládeží si vyžádají potřebu zvětšení objemu finančních prostředků v porovnání se současným stavem o cca 10%.
- Významnou měrou poskytují dotace na činnost nestátních neziskových organizací směřovaných na děti a mládež také Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo životního prostředí.

Slabé stránky

- Pokles členské základny občanských sdružení dětí a mládeže. Například u 43 sdružení, které se v uplynulých letech ucházely o dotace z programů vyhlášených MŠMT došlo během čtyř let k poklesu členské základny o více než 21 % členů. Pokles členské základny souvisí rovněž s populačním vývojem. Podobná organizovanost v mládežnických organizacích je podle sociologického výzkumu v bývalém východním Německu, Španělsku, Francii, Itálii a Portugalsku.
- Jistým nedostatkem je přetrvávající nejednotnost a nízká míra kooperace mezi existujícími střešními organizacemi v oblasti dětí a mládeže při hledání společného řešení na národní úrovni i při reprezentaci mládeže ČR v zahraničí (v duchu doporučení Evropského fóra mládeže).
- Postavení dobrovolného pracovníka – člena sdružení je nerovnoprávné vzhledem k Zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolické službě definovanému postavení dobrovolníka – nečlena sdružení. To má negativní dopad na podmínky činnosti dobrovolných pracovníků a jejich zajištění a ve svém důsledku může mít i negativní vliv na jejich motivaci.

Příležitosti

- Další rozvoj v této oblasti mohou ovlivnit nové trendy v činnosti nestátních neziskových organizací dětí a mládeže včetně zkvalitnění přípravy vedoucích a dalších dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží. Tento organizací a vybraných forem práce s dětmi a mládeží ze strany státu.
- Rozvoj aktivit zaměřených na neorganizované děti a mládež, především nízkoprahových klubů pro děti a mládež, které budou informačně propojeny s organizacemi fungujícími na principu členství
- Přijetí zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, který vymezuje podmínky pro působení dobrovolníků v rámci dobrovolnické služby podpoří rozvoj činnosti nestátních neziskových organizací a umožní mladým lidem vykonávat veřejně prospěšné činnosti. Zákon rovněž umožní získat praxi mladým lidem.

Hrozby

- Klesající míra organizovanosti dětí a mládeže v nestátních neziskových organizacích souvisí i s malým zájmem části dětí a mládeže o zapojení do organizovaných forem činností. Pokud sdružení nedokáží najít další prostředky a způsoby, kterými by kromě vlastních členů oslovily i mladé lidi, kteří nechtějí být členy žádné organizace mohou být jejich pozitivní přínosy výrazně nižší a lze očekávat některé negativní dopady.

1.3.6 Mládež a volný čas

Silné stránky

- Z výzkumných poznatků vyplývá, že téměř po celá devadesátá léta se snižovala kvalita využívání volného času mládeže. Koncem devadesátých let došlo k dílčímu obratu. U stále větší části mládeže stoupá obliba náročných aktivit, které rozvíjejí osobnost mladého člověka. Od poloviny devadesátých let se podílí na změně životního stylu mládeže nejvyšší měrou práce s osobním počítačem. Podle výzkumů došlo k zastavení nárůstu sledování televize.
- Oblast volného času ovlivňují na úrovni veřejné správy především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, kraje a obce. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je jedním z hlavních garantů výchovy mimo vyučování. Kraje a obce spravují zařízení pro výchovu mimo vyučování. V oblasti volného času dětí a mládeže mají významné postavení základní umělecké školy, které jsou v regionech silně zastoupeny a jsou pro svůj význam podporovány státními dotacemi ve výši salda mezi celkovými výdaji a příjmy základní umělecké školy. Ze školských zařízení zabývajících se volným časem dětí a mládeže zauímají největší objem činností střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a Střediska zájmových činností). V letech 1999-2002 působilo v republice 289 těchto subjektů (včetně samostatných stanic).
- Na volném čase dětí a mladých lidí se podílejí i další resorty. Jde například o Ministerstvo kultury a jeho příspěvkové organizace, které poskytují různorodé slevy pro děti a mládež a některé projekty připravují přímo pro ně. MK dále prostřednictvím svých programů podporuje regionální síť divadel a orchestrů – jejich uměleckou činnost určenou pro děti a mládež (např. koncerty pro mládež apod.). Také muzea a galerie a rovněž i hrady a zámky vytvářejí mnoho příležitostí pro využití volného času dětí a mládeže. Nejedná se pouze o návštěvu stálých expozic a výstav, ale i koncertů, přednášek, filmů apod. Dětem a mládeži jsou zde rovněž poskytovány slevy na vstupném. Muzea a galerie se rovněž významným způsobem zapojují do estetické výchovy a do praktického poznávání přírodních i společenských oborů ve vlastním učebním procesu. Každoročně jsou vyhlašovány granty na podporu nekomerčního umění, které umožňují dostupnost nekomerčního umění mládeži. Podporovány jsou i další kulturní aktivity, např. příslušníků národnostních menšin žijících v ČR, zdravotně postižených občanů, obory neprofesionálního umění, vydávání ilustrovaných knih pro děti a mládež, přednášky, literární večery, filmové festivaly pro děti a mládež, dětské rozhlasové pořady, výstavy, soutěže a aktivity podporující doplňkovou knihovnickou, informační a kulturně vzdělávací činnost pro děti a mládež. V omezeném rozsahu poskytuje MK rovněž granty na zahraniční kulturní aktivity dětských a mládežnických uměleckých souborů. Nezastupitelné místo ve vzdělávací činnosti dětí a mládeže mají hvězdárny a planetária.
- Také resort sociálních věcí ovlivňuje oblast volného času především neorganizované mládeže prostřednictvím svých sociálních pracovníků, kteří pracují s neformálními skupinami mládeže v jejich přirozeném prostředí a rozvíjejí aktivity v rámci sociální intervence. Jde o sociální asistenty pracující v nestátních neziskových organizacích a obcí

jejichž činnost je podporována dotační politikou ministerstva práce sociálních věcí, dále pak nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pracující jako součást nestátních neziskových zařízení a jako organizace zřizované obcemi. Nově byla zařazena rovněž do Typologie sociálních služeb MPSV. Zákon č.359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje zařízení sociálně výchovné činnosti, která jsou určena zejména dětem ohroženým a jejichž účelem je nabídnout dětem různé programy zaměřené na rozvíjení sociálních dovedností a na využívání jejich volného času.

- Ministerstvo životního prostředí se jako gestor i koordinátor Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (usnesení vlády č. 1048/2000) významně podílí na využívání volného času dětí a mládeže. Poskytuje Ministerstvu školství a mládeže, které garantuje EVVO v oblasti svých působností, odbornou podporu programů EVVO. Každoročně financuje projekty občanských sdružení zabývajících se environmentálním vzděláváním a výchovou dětí a mládeže, vydává řadu publikací, učebních textů, vypisuje specializovanou veřejnou zakázku, jejíž stěžejní účel poskytuje podporu na obdobné programy nestátních neziskových organizací atd. Zapojení dětí a mládeže do péče o přírodu a životní prostředí patří k základním nástrojům ovlivňování jejich osobní odpovědnosti, postojů a chování i vztahu k přírodě, prostředí ve kterém žijí a ke zdravému způsobu života.
- V oblasti volného času, vytváření nabídky smysluplných aktivit a jeho využívání sehrávají svou nezastupitelnou roli rovněž nestátní neziskové organizace. V České republice existuje několik stovek nestátních neziskových organizací, které pracují v oblasti dětí a mládeže, ve kterých je podle různých odhadů registrováno až 9% populace do 26 let. Využívání volného času dále významně ovlivňuje množství tělovýchovných a sportovních spolků (z nichž okolo 200 má celorepublikovou působnost), ve kterých je organizováno zhruba 25 % dětí a mládeže.
- Volný čas souvisí s mobilitou mládeže, která umožňuje multikulturní vzdělávání, poznávání cizích zemí, získávání nových zkušeností a zdokonalování se v cizích jazycích. Programy podporované orgány veřejné správy a programy podporované EU (komunitární programy Leonardo da Vinci, Sokrates a Mládež. Program Mládež vytváří obrovský prostor pro setkávání mladých lidí, dobrovolnou službu mládeže, vzdělávání vedoucích, studijní pobyty či oblast informací pro mládež).
- Výzkumné poznatky naznačují, že naše mládež, podobně jako např. rakouská, finská, švédská či belgická mládež, cestuje poměrně často. V posledních dvou letech nenavštívilo žádnou ze zemí EU jen 20 % dotázaných mladých lidí z ČR (v EU 44 % mladých Evropanů). Mezi důvody návštěv cizích zemí stále jednoznačně dominuje návštěva země v rámci prázdnin nebo dovolené (67 %). Zvýšení podílu výměnných programů mládeže (z 11 % na 16 %) je nutno považovat za pozitivní. S mobilitou úzce souvisí jazyková

znalost. Během čtyř let se zvýšila respondenty udávaná znalost angličtiny o 15 procentních bodů, u němčiny o 8 bodů.

Slabé stránky

- Přes velmi širokou nabídku různorodých činností trpí tato oblast roztríštěností a nevyvážeností. Patrné jsou rozdíly v nabídce volnočasových aktivit ve velkých městech a v menších obcích. Většímu rozšíření zájmu veřejné správy o zabezpečení volného času dětí a mládeže brání především nedostatek finančních prostředků ve veřejných rozpočtech. Svoji roli zde však nepochybně sehrává i absence právních norem. Představitelé regionů a obcí nejsou nuceni péči o volný čas zařazovat mezi priority financování.
- Působení některých komerčních subjektů vyvolává v dětech a mládeži spíše nezdravé reakce (nabídka alkoholických nápojů nebo cigaret ve spojení s volnočasovou aktivitou) a zájem o převážně pasivní využívání volného času (kino, televize, video).
- V činnosti Domů dětí a mládeže i nadále přetrvává jako dominantní práce zájmových útvarů (kroužky, kluby). Přes nezpochybnitelný význam této formy práce především s dětmi ve věku 6–12 let, je nutné v dalším období nadále posílit jejich zaměření na práci s neorganizovanými dětmi a především mládeží a významnou měrou zvýšit počet spontánních, příležitostných a dalších aktivit pro děti, které nemají zájem o činnost v pravidelných zájmových útvarech.
- Přes významný počet dětí a mládeže zapojených do činnosti sportovních spolků a organizací trpí mladí lidé nedostatkem pohybu. V širším kontextu není sport a tělesná výchova dostatečně využívána jako formotvorný faktor osobnosti (rozvoj aktivity, respektu a spolupráce, spoluzodpovědnosti, zdravé soutěživosti).
- Překážku pro další rozvoj mobility představuje především jazyková připravenost mladých lidí. Mládež rovněž není dostatečně informována o nezbytných formalitách (povolení k pobytu a práci, uznání kvalifikace atd.).
- Oblast výchovy a využívání volného času je, na rozdíl od pozornosti věnované handicapovaným či vrcholovému sportu, obecně na okraji zájmu, což se projevuje na

nedostatečné společenské podpore a prestiži (a návazném materiálním zabezpečení, ochotě sponzorů apod). Jde přitom o jeden ze zásadních předpokladů prevence sociálně-patologických jevů.

Příležitosti

- Velký význam má v oblasti volného času dětí a mládeže, činnosti školských zařízení pro zájmové vzdělávání a nestátních neziskových organizací pracujících v oblasti dětí a mládeže reforma veřejné zprávy. Kraje v návaznosti na rozvoj vlastní činnosti zásadním způsobem napomáhají domům dětí a mládeže, občanským sdružením a dalším organizacím v jejich rozvoji a jednotlivých aktivitách. Je velmi pozitivní, že některé kraje vyhlásily již v roce 2002 krajské dotační programy na podporu činnosti nestátních neziskových organizací z vlastních zdrojů a v této činnosti budou pokračovat i v následujících letech. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy bude od roku 2003 poskytovat dotace krajům na podporu činnosti místních organizací, které působí na území kraje. V budoucnu bude hlavní těžiště práce s dětmi a mládeží především na místní úrovni.
- Domy dětí a mládeže se v mnoha městech staly významnými institucemi. Jejich postavení napomáhá nárůst spontánních a příležitostných činností a rozvoj dalších projektů, které jsou zaměřeny na neorganizované děti a mládež, a především pak na děti staršího školního věku a dospívající mládež.. Tento trend je nutné v následujícím období nadále podporovat, cílem je nadále zvyšovat podíl zapojení dětí ve věku 15-18 let. Této proměně však musí odpovídat i změna jejich právního vymezení a financování.
- Počítač a internet ovlivňují psychiku, jednání a životní styl mladých lidí a stávají se jednou z dominant v životě mládeže. Tato skutečnost může významně přispět k budoucímu uplatnění mladých lidí v jejich životě. Nese s sebou však i psychická a zdravotní rizika, a proto je nutné mladým lidem pomoci při vytváření dovedností, vědomostí a návyků využívání výpočetní techniky.
- Realizovaný projekt Státní informační politiky ve vzdělávání vytváří předpoklady pro snazší přístup dětí a mládeže k počítačům, internetu a dalším moderním informačním technologiím. Využívání počítačové techniky i v době mimo vyučování na školách dále prohloubí možnosti vzdělávání dětí a mládeže v oblasti práce s informačními technologiemi a bude mít příznivý vliv na budování informační společnosti.

Hrozby

- Volný čas dětí a mládeže má celou řadu funkcí (relaxační, regenerační, kompenzační, sociálně preventivní, výchovnou a vzdělávací). Aktivní využití volného času dětí za přiměřeného dohledu nebo vedení kvalifikovaných vedoucích vždy působí jako součást primární prevence negativních jevů. Důležitou roli hrají i aktivity kulturní, ať už receptivního nebo reproduktivního či produktivního charakteru. Oblast volného času dětí a mládeže představuje významný potenciál pro neformální výchovu a vzdělávání mladých lidí. Pokud do této oblasti nebudou v budoucnu významnou měrou vstupovat města a kraje, nebude možno dosáhnout dalších pozitivních změn v této oblasti (jde i o hlubší koncepční provázanost vlivu státu, regionů, měst a obcí na volný čas dětí a mládeže).

1.3.7 Mládež a zdraví

Silné stránky

- Zcela zásadní význam účasti všech složek společnosti a odpovědnosti všech resortů v oblasti zdraví se promítá v Akčním plánu zdraví a životního prostředí, schváleném vládou ČR usnesením č.810/1998 a v programu Zdraví pro všechny v Evropském regionu Světové zdravotnické organizace - Zdraví 21, schváleném vládou ČR usnesením č.1046/2002. Garantem plnění jednotlivých usnesení je Rada pro zdraví a životní prostředí ČR jako poradní a pracovní orgán vlády ČR. Rada je zřizovatelem Výboru pro Zdraví 21, jehož členy jsou kromě zástupců ministerstev zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy, životního prostředí, práce a sociálních věcí, zemědělství i zástupci krajů, nevládních organizací a odborných společností.
- Úmrtnost dětí ve věku 0-14 let v ČR klesá od poloviny 70. let. Výrazný pokles úmrtnosti v dětském věku je odrazem odborného z kvalitnější péče především v prenatálním období a za porodu. Dosaženou úroveň kojenecké úmrtnosti 4,0 promile v roce 2001 patří ČR mezi země s nejlepšími výsledky ve světě.
- Dlouholetá tradice preventivní péče o děti v České republice. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů stanovuje frekvenci preventivních lékařských prohlídek od 3 let věku dítěte ve dvouletých intervalech. Od

narození do 1 roku života dítěte je stanoveno 11 preventivních prohlídek, další preventivní prohlídka je stanovena na 18 měsíců života, další je ve třech letech. Ohrožené a chronicky nemocné či postižené děti jsou zařazovány do dispenzárních skupin, ve kterých jsou zvýšeně sledovány praktickým lékařem pro děti a dorost a příslušnými specialisty. V dispenzární péči je ročně sledováno více než 400 000 dětí, tedy zhruba každé páté dítě.

- Očkování proti infekčním chorobám je stále nejúčinnějším a nejekonomičtějším opatřením, kterým lze zabránit vzniku vážných a život ohrožujících nákaz. Díky očkování, jeho řádné kontrole a vysoké proočkovánosti (95%) se na území ČR podaří ročně zabránit vzniku více než 150 000 onemocnění a více než 500 úmrtí na infekce, proti kterým se očkuje.
- Pro potřeby rozvoje doplňkové zdravotní péče byl vytvořen system podpory občanských sdružení formou poskytnutí státní dotace Ministerstvem zdravotnictví. V roce 2001 byla např. poskytnuta státní dotace na zahraniční rekondiční pobyty pro 2 553 dětí z 11 občanských sdružení. Celkem bylo poskytnuto 12 574 tis. Kč. Na tuzemské rekondiční pobyty byla poskytnuta státní dotace pro 7 873 dětí z 35 občanských sdružení. Celkem bylo poskytnuto 19 763 tis. Kč.
- V hodnotové orientaci mládeže ve věku 15 - 30 let zaznamenáváme, že zdraví je připisována největší hodnota ve všech věkových skupinách. U mládeže je patrné uvědomění, že zdraví je naprosto prvotní a je předpokladem všech ostatních aktivit a základního životního pocitu spokojenosti.

Slabé stránky

- ČR se řadí mezi státy s velmi nízkou úrovní porodnosti a plodnosti. Narůstá podíl rizikových těhotenství (např. podíl novorozenců s porodní hmotností do 2 500 g činí na celkovém počtu živě narozených necelých 6%, ovšem jejich podíl na celkovém počtu zemřelých kojenců představuje zhruba 60%).
- Nejčastější příčinou smrti u dětí ve věku 1-14 let jsou na prvním místě v příčinách úmrtí poranění a otravy, které mají za následek kolem 40% úmrtí v tomto věku. Dle WHO jsou dětské úrazy považovány za největší zdravotnický problém dětského věku. Úmrtnost na úrazy je v ČR 9,7 na 100 000 osob. Pro úraz je každoročně ošetřeno 20% dětí. Vzhledem k této nepříznivé situaci je nutná důsledná prevence.

- Zdravotní stav dětské populace se i přes dobrou úroveň zdravotní péče výrazně nezlepšuje (není patrný pokles nemocnosti dětí a mladistvých, neklesá počet dispenzarizovaných, stoupá počet vrozených vývojových vad, alergických onemocnění, onemocnění nervového a pohybového systému, trvá nárůst poruch chování, stoupá počet závažných úrazů).

Příležitosti

- Projekt „Zdraví 21“ reaguje na neutěšený životní styl populace. Vůči dětem a mládeži jde především o realizaci opatření proti nikotinismu a alkoholismu, radikálnější opatření v oblasti výchovy ke zdravému životnímu stylu a využívání volného času.
- Důležitým výsledkem plnění programu „Zdraví 21“ bude snížení rozdílů ve zdravotním stavu obyvatel v rámci Evropy. ČR z tohoto hlediska nepatří mezi země s kritickou úrovní zdravotního stavu, není však bez problémů a přes znatelný pokrok dosud nedosáhla parametrů zdraví v nejvyspělejších demokratických průmyslových státech.
- Ke zlepšení koordinace aktivit a koncepčního řešení oblasti zdraví dětí a mládeže přispěje Komise Ministerstva zdravotnictví pro péči o děti a dorost, která má statut poradního orgánu ministryně. Komise se bude věnovat především těmto problémům:
  - problematika výživy kojenců, malých dětí a mladé generace,
  - zavedení povinné registrace, možnosti přechodné registrace,
  - rozšíření novorozeneckého screeningu,
  - vadné držení těla u dětí a dorostu,
  - kazivost zubů u dětí a dorostu,
  - děti, dorost a životní prostředí,
  - kojenecké ústavy a dětské domovy do 3 let věku,
  - síť dětských lůžkových oddělení,
  - drogová závislost u dětí a mladistvých, včetně kouření a požívání alkoholu,
  - komerční sexuální zneužívání dětí a mladistvých,

- imigrace dětí a mládeže,
  - posuzování zdravotní způsobilosti mládeže ve vztahu k volbě povolání.
- Z hlediska prevence je žádoucí legislativně zakotvit povinnou registraci a možnost přechodné registrace, rozšířit dosavadní spektrum prováděného novorozeneckého screeningu, dle finančních možností naplnit v budoucnu požadavek každoročně prováděných preventivních prohlídek u dětí starších 3 let.

Hrozby

- Zdravotní stav mladé generace a péče o ni je obrazem sociální a kulturní úrovně každé civilizované země. Dětství a dospívání jsou důležitými etapami lidského života, v nichž každý prochází významným tělesným a duševním vývojem a získává sociální a zdravotní návyky, které si uchovává po celý život. Pokud bude nadále převažovat spoléhání na zdravotní péči, nad snahou včas předcházet chorobám zdravým životním způsobem, sportem a podobně (mimo jiné způsobilost ke zdravému stylu životu silně narušuje ovlivňování dětí a mládeže nevhodnou reklamou) nedojde k žádoucímu obratu v dané oblasti.
- Posílení osvěty v oblasti významu povinného očkování a v oblasti rizik u porodů prováděných mimo zdravotnické zařízení může eliminovat další nárůst těchto negativních jevů, které se mohou v budoucnosti významnou měrou projevit na zdraví dětí a mládeže. Rovněž je nutné legislativně zakotvit povinnost registrace a možnost přechodné registrace dětí a dorostu u praktického lékaře pro děti a dorost a větší důraz musí být kladen i na dodržování oznamovací povinnosti lékařů o případech týrání a zneužívání dětí.

1.3.8 Mládež a sociálně-patologické jevy

Silné stránky

- Od roku 1996 se snižuje počet trestných činů spáchaných mladistvými, od roku 1999 dochází k poklesu trestných činů spáchaných dětmi. Rovněž se od roku 1994 snižuje počet stíhaných mladistvých pachatelů (v roce 1994 – 17 302, v roce 2002 - 7 698) a od roku 1996 klesá počet vyšetřovaných pachatelů v kategorii dětí (v roce 1996 – 9 747, v roce 2001 – 9 032).
- Jedním ze společensky závažných problémů je toxikomanie dětí a mladistvých. Děti s kvalitním sociokulturním zázemím se již ve značné míře dokáží nebezpečí drog vyhnout (drogy jsou vnímány v protikladu se všemi ostatními cíli jedince).
- Věcně příslušné resorty rozvíjejí ve své působnosti protidrogové koncepce, financují potřebné aktivity a spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi. Například MŠMT vynaložilo ze své kapitoly během uplynulých čtyř let na protidrogovou politiku a prevenci sociálně patologických jevů a kriminality zhruba 80 milionů korun.
- Podařilo se připravit podmínky pro zlepšení v oblasti zneužívání dětí. V roce 2000 byl přijat vládou ČR Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Usnesením vlády č. 716 v roce 2002 bylo přijato vyhodnocení jeho plnění spolu s aktualizovaným zněním na další dvě léta, které obsahuje řadu důležitých opatření.
- Od začátku roku 2001 vstoupil v platnost zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, který motivuje obviněné a odsouzené k aktivnímu přístupu při řešení následků trestné činnosti a podporuje prevenci a minimalizaci rizik další trestné činnosti. Ministerstvo práce a sociálních věcí je partnerem Probační a mediační služby, zejména v oblasti spolupráce s Probační a mediační službou s poskytovateli sociálních služeb.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vytvořil předpoklady pro efektivnější prevenci sociálně patologických jevů. Jedná se především o možnost zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany, zejména zařízení sociálně výchovné činnosti a výchovně rekreační tábory, která by měla nabízet volnočasové aktivity ohroženým dětem.

- Mladistvé ohrožuje celá řada rizik typických pro toto životní období, např. drogy, alkohol, touha po sexuálních zkušenostech - narůstá tzv. syndrom rizikového chování v dospívání. Výzkumy trvale poukazují na negativní vliv násilí prezentovaného ve sdělovacích prostředcích včetně vytváření negativních vzorů (viz i zvyšující se agresivita projevující se často šikanou).
- Experimentace s drogami, požívání alkoholu a nikotinismus se dlouhodobě udržují na stejné (a vysoké) hladině,
- Výzkum poukazuje přes jisté zlepšení na stále ještě přetrvávající existenci rasových předsudků u mládeže - zatím převážně jen vůči romskému etniku. Téměř polovina (45 %) mládeže vyjadřuje obavy z rasistických útoků vůči cizincům. Naše mládež oproti mládeži ze zemí EU vykazuje nižší míru tolerance zejména vůči cizincům z chudších států, kteří u nás žijí a pracují.
- Recidiva v páchání trestné činnosti u mladistvých delikventů je zhruba 50 % a v současné situaci nelze očekávat zlepšení.
- Ve větší úspěšnosti a vyšší míře efektivnosti především primárně preventivního působení na školách a školských zařízeních brání nedořešená legislativní opatření směřovaná na učitele – školní metodiky prevence.
- Velmi častým jevem je kriminalita páchaná na útěku ze zařízení pro výkon ústavní výchovy (ročně 3 – 3,5 tisíce útěků). Policie ČR ročně eviduje více než 1000 trestných činů spáchaných dětmi či mladistvými na útěku z výchovného zařízení nebo internátu.
- V polovině roku 2002 došlo ke stagnaci příznivého klesajícího trendu počtu obviněných a odsouzených mladistvých. Od posledního čtvrtletí 2002 dochází k mírnému růstu počtu obviněných a odsouzených mladistvých. Na počátku roku 2003 se tento nepříznivý trend ještě prohloubil. Zvýšení za dobu od září 2002 do března 2003 činí 39% mladistvých odsouzených.
- Dochází ke zhoršování chování žáků ve školách i mimo školu, nárůstu agresivity, hrubosti, které sice znaky trestných činů a přestupků nenaplňují, ale vážný problém, který se promítá do chodu škol a školských zařízení, nesporně znamenají.

- Problémem může být i větší důraz kladený na poskytování návazné péče pro děti, kterým je z důvodu zletilosti ukončen pobyt v zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Příležitosti

- MŠMT přijalo Strategii prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2001 až 2004, která je orientována především do oblasti zdravého životního stylu, zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti negativním jevům a působení škol a školských zařízení v oblasti prevence.
- V současnosti je připravován Akční plán Ministerstva vnitra a Policie ČR k realizaci Národní protidrogové politiky na léta 2001 až 2004, jehož součástí jsou také opatření ke snížení nabídky a dostupnosti drog. Jsou také připravovány modelové projekty, které si kladou za cíl znesnadnit nabídku a dostupnost drog mládeži. Tyto projekty budou realizovány a ověřovány ve spolupráci s městy zahrnutými do Programu prevence kriminality na místní úrovni.
- V rámci prevence kriminality je třeba přijmout odpovídající opatření v oblasti podpory mladých lidí, kteří opustili zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a preventivní výchovné péče a další zařízení. Tato skupina je bez nástrojů na její podporu ohrožena bezdomovectvím a kriminalitou.
- Přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže a posílení podpory nestátních neziskových organizací, které zajišťují probačně resocializační programy mladistvých, kteří se dopustili trestného činu, může pozitivně ovlivnit oblast prevence.
- Projekt Centra včasné intervence v Ostravě, který je jedním z prvků systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy bude zpracován do podoby obecného modelu a nabídnut k využití krajským městům.

Hrozby

- V roce 1999 dosáhl počet vyšetřovaných dětí počtu stíhaných a vyšetřovaných mladistvých. Při páčání trestné činnosti jsou děti velmi často agresivní, narůstá brutalita a závažnost trestných činů (násilná kriminalita, krádeže).
- Na výskyt sociálně-patologických jevů, kriminality dětí a mladistvých má vliv celá řada faktorů: funkčnost rodiny, negativní jevy v rodině, užívání alkoholu a ostatních návykových látek, vedení dětí ve škole, naplnění jejich volného času zájmovými aktivitami, skupina vrstevníků, agresivní vliv konzumní kultury, negativní vliv médií a reklamy, celospolečenské klima. Přetrvávající roztržštěnost preventivních aktivit a jejich podpora z úrovně veřejné správy, stejně tak i nedostatečné vytváření pozitivního sociálního klimatu na školách a nedostatečná podpora výchovy ke zdravému životnímu stylu nevytvářejí podmínky pro účinné komplexní působení v této oblasti.
- K výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a na dětech a mládeži zásadním způsobem přispívá nežádoucí způsob mediální prezentace nejen případů páchané trestné činnosti dětmi a mladistvými, ale i trestné činnosti, jejímiž oběťmi jsou děti a mládež, stejně jako prezentace násilí v televizi a ve filmech.

1.3.9. Mládež z národnostních menšin, mladí migranti, běženci

Silné stránky

- Vzhledem k regulaci udělování povolení k pobytu přistěhovalectví prozatím nemá vliv na demografický vývoj (cizinci tvoří necelá 2 % populace, trvale usídlených je 0,64 % populace). Imigranti jsou spíše dospělé osoby než rodiny s dětmi. Počet cizinců do 18 let věku činí 17 tis. dětí, ve věku 19 – 26 let jde o 27 tis. mladých lidí. Počet dětí na ZŠ nebyl doposud zjišťován, první statistické výsledky získané ÚIV jsou ze školního roku 2002/03. Počet dětí cizinců v mateřských školách je 3 110, na základních školách 10 406. Mimo Slováků studuje na našich středních a vyšších odborných školách 1385 cizinců, v presenčním magisterském a bakalářském studiu na vysokých školách studuje 6109 cizinců (57 % Slováků). MŠMT vyhlásilo v souladu s vládou přijatou Koncepcí integrace cizinců na území České republiky oblasti, na které jsou vázány finanční prostředky

uvolněné usnesením vlády č.55. Jsou to především projekty k podpoře multikulturní výchově dětí a mládeže, projekty na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka a studie zaměřené k problematice vzdělávání migrujících cizinců a uspořádání seminářů ke vzdělávání cizinců.

- Mladí lidé mají vcelku pozitivní postoje k cizincům, kteří k nám přišli pracovat a podnikat, byť jsou jiné národnosti a „barvy pleti“, zejména pokud akceptují převládající modely vztahů mezi lidmi u nás a neodlišují se markantně od životního stylu naší populace. Současně u mládeže došlo k poměrně výraznému zlepšení postoje k Romům. Mládež má nyní k Romům lepší postoj než střední generace. MŠMT zpracovalo v rámci programu PHARE projekty CZ 00-02-03-01 Support to Roma Integration a CZ 00-02-03-02 Multi-Cultural Education Reform, jejichž realizace by měla výrazně řešit nejpálčivější okruhy vzdělávání Romů i multikulturního vzdělání většinové populace.
- Jednou z možností, která je úspěšně využívána pro překonání sociokulturního znevýhodnění romských dětí je více než 110 přípravných tříd. V těchto třídách (a nejen v nich) pracuje kromě pedagogů více než 300 vychovatelů – asistentů učitele, kteří pocházejí zpravidla z prostředí romského etnika a jsou prostředníky mezi romskou komunitou a vzdělávacím systémem.
- V programu podpory romských žáků středních škol jsou již tři roky tito žáci ekonomicky podporováni. V roce 2002 se jednalo o více než 1000 romských žáků a jejich počet trvale roste.

Slabé stránky

- Romská menšina se i nadále potýká s mnoha problémy: nezaměstnanost, nízká vzdělanostní, kvalifikační a sociokulturní úroveň romské mládeže, vysoké zasažení romské mládeže drogami.
- Pouze malé procento romských dětí navštěvuje mateřské školy, rovněž přípravné ročníky ZŠ pro malou obsazenost neplní svou funkci, odpovědnost leží i na školách. Jedním ze zdrojů neúspěchů romských dětí je již na samotném počátku vzdělávacího procesu jazyková bariéra a tradiční nedoceňování hodnoty vzdělávání v romských komunitách. Podíl středoškolsky vzdělaných Romů je zatím stále ještě velmi nízký.

- Nízký zájem romských občanů o zprostředkování náhradní rodinné péče k dětem romského původu a dále problémy s řešením trvalého pobytu, resp. prokazování podmínky zajištění ubytování a finančních prostředků u cizinců, kterým je ukončen pobyt v ústavním zařízení na území ČR z důvodu dosažení zletilosti, aniž by jim byl udělen azyl.
- V řadě případů nejsou pedagogičtí pracovníci na romskou komunitu profesně vybaveni. Dosavadní projekty pregraduální přípravy studentů pedagogických oborů a dalšího vzdělávání učitelů jsou nedostatečné. Pomocí je zde zřízení funkce romských pedagogických asistentů, popřípadě tzv. rodinného koordinátora. Určitým problémem jsou modifikace standardních učebnic. Je nezbytné, aby jakékoliv publikace tohoto typu byly předem konzultovány s romskou reprezentací
- Nejkritičtější problémem spojeným s cizinci je nelegální práce (s tím souvisí finanční a jiná kriminalita, zneužívání postavení cizinců bez pracovního povolení).
- Lze zaznamenat i problémy s umístováním nezletilých žadatelů o azyl a dalších dětí s jazykovou bariérou do zařízení ústavní péče (v roce 2000 bylo takových žadatelů 298).

Příležitosti

- Dosud vysoká národnostní homogenita naší společnosti neznamena, že není třeba zvýšeného dohledu nad naplňováním práv národnostních menšin. Zásadní význam může mít vytvoření podmínek pro ratifikaci Evropské charty regionálních či menšinových jazyků.
- Ke zlepšení současného stavu může přispět schválená Koncepce umístování, výchovy a vzdělávání dětí s jazykovou bariérou, včetně nezletilých žadatelů o azyl. Tento materiál je východiskem pro poskytnutí ochrany a řešení dalšího osudu nezletilých cizinců, kteří se ocitnou v ČR bez doprovodu.

Hrozby

- Řešení problémů romské minority představuje jeden z nejobtížnějších a dlouhodobých úkolů naší společnosti, který nelze řešit bez působení na romskou mladou generaci. Výrazným subjektem řešení musí být samo romské etnikum. Povinností majoritní společnosti je napomoci při vzniku romské elity, která by se měla stát významným subjektem při řešení romského problému.

1.3.10 Mládež a vstup České republiky do Evropské unie

Silné stránky

- Mladí lidé vítají spolupráci se středoevropskými zeměmi, oceňují členství ČR v NATO a souhlasí se začleněním ČR do Evropské Unie. Vstup do EU vítá především populace ve věku 20-26 let (69 %).
- Názory naší mládeže pochopitelně formují společenské instituce, média i neformální struktury. Během posledních čtyř let došlo k pozitivnímu vývoji vlivu médií na míru informovanosti mladých lidí o EU. K informačním zdrojům, které nejvíce přispívají k informovanosti mladých lidí o právech a povinnostech občana Evropy patří televize (58 %), noviny a časopisy (61 %), přátelé (45%), škola (55%) a nově i Internet (53 %).

Slabé stránky

- Během posledních pěti let se podpora vstupu ČR do EU u mladých lidí ve věku do 18 let v porovnání s věkovou skupinou 20-26 let výrazně snížila (ze 73 % na 59 %). Podle Eurobarometer Flash survey (2002) souhlasí s rozšířením Evropské unie 72 % mladých Evropanů ve věku 15-19 let a 73 % ve věku 20-25 let.

- Naše mládež vidí oproti průměru mládeže členských zemí EU v Evropské unii především prostor pro svobodný pohyb, zlepšení ekonomické situace a zaměstnanosti, ale i riziko ztráty kulturní rozmanitosti. Mladí lidé mají poměrně zjednodušené představy o tom, co znamená být občanem Evropské unie a jaká jsou jeho práva (nedoceňují volební práva a přístup k sociálním službám v EU).

Příležitosti

- Zvýšení informovanosti mládeže do 18 let o výhodách a nevýhodách členství v EU, možnostech mládeže v rámci EU přinese rozvíjející se kampaň ke vstupu do EU. Zvýšení informovanosti se vztahuje i k období po vstupu ČR do EU.
- Mobilita mladých lidí z ČR má přínos pro poznávání života mladých lidí žijících ve státech EU, získávání životních zkušeností a má rovněž význam v oblasti multikulturní výchovy a vzdělávání. Stále však existují překážky bránící vyšší mobilitě. Tento stav se snaží zlepšit programy EU Leonardo, Sokrates a Mládež, jejichž cílem je podporovat mladé lidi v jejich snahách podílet se na evropské integraci, chápat jiné kultury a posilovat základní hodnoty (tzn. dodržování lidských práv a boj proti rasismu resp. xenofobii), podpora výchovy k solidaritě, podpora podnikavosti, vlastní iniciativy a kreativity, uznání mimoškolní výchovy a vzdělávání a posilování spolupráce mezi všemi subjekty, kteří se zabývají mládeží.

Hrozby

- Společnost by se měla vyvarovat situace, kdy by mládež v Evropské unii spatřovala především prostor pro svobodný pohyb a zlepšení ekonomické situace a nikoliv nový rozměr svých občanských práv a povinností. Taková situace by v dlouhodobém horizontu měla negativní důsledky pro Českou republiku.

1.3.11 Mládež a životní prostředí

Silné stránky

- Usnesením vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048 byl schválen Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, za jehož plnění odpovídá vládě jako koordinátor a gestor Ministerstvo životního prostředí. V souladu s kompetencemi je pro oblast mládeže, pedagogických činností a školství garantem Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se významně podílejí na podpoře environmentálně orientovaných vzdělávacích i praktických programů dětí a mládeže a vzdělávacích programů pro pedagogické pracovníky. Formou výběrového řízení, veřejných zakázek a přímých smluv financuje projekty nestátních neziskových organizací (projekty ve vztahu k dětem a mládeži a pedagogickým pracovníkům), vydává publikace, učební texty, atd. V jednotlivých letech 1999 - 2002 se částky podpory Ministerstva životního prostředí na programy, projekty, publikace, školení a akce EVVO ve vztahu k dětem a mládeži pohybovaly přibližně v relaci 8 - 12 mil. Kč. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vynakládá každoročně přibližně stejnou částku na oblast environmentálních výchovy a vzdělávání.
- Důležitou roli hrají v oblasti environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty nestátní neziskové organizace (zejména specializovaná střediska a environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, centra ochránců přírody a skupiny mladých ochránců přírody). Prvky environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, zařazují do programu i další nestátní neziskové organizace (včetně sdružení dětí a mládeže).
- Významným způsobem se prohloubila meziresortní spolupráce v této oblasti, především mezi MŽP a MŠMT, resp. MŽP a Mzd, která vliv na prohloubení koordinace a efektivitu naplňování programů v oblasti environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty a Akčního plánu zdraví a životní prostředí.

Slabé stránky

- Nedostatky ve výchově a osvětě – u určité části mládeže jde spíše o deklarování zájmu o dobré životní prostředí než o reálnou snahu o jeho uchování.

Příležitosti

- Rozvoj dané oblasti ve smyslu podpory mládeže se odvíjí (ve spolupráci s MŠMT) v souvislosti s plněním usnesení vlády ze dne 23. října 2000 č. 1048 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice a jeho přílohy - Akčního plánu na příslušné období.

Hrozby

- Bez vzorového jednání při zapojení dětí a mládeže do péče o přírodu a životní prostředí, které patří k základním nástrojům ovlivňování jejich osobní odpovědnosti, postojů a chování i vztahu k přírodě a prostředí, ve kterém žijí, nebude výsledek výchovného vlivu efektivní.

1.3.12 Ochrana práv dětí a mládeže

Silné stránky

- Ochrana práv dítěte je v právním řádu ČR věnována legislativní pozornost a toto téma je obsaženo v různých právních normách. Přínosem byl i vznik Rady vlády pro lidská práva, která se zabývá rovněž problematikou práv dítěte.
- Podařilo se realizovat koncepci vzdělávání a výchovy mladistvých a mladých lidí v podmínkách výkonu trestu a celkově přispět k humanizaci vězeňství pro mládež (Koncepce zacházení s mladými dospělými vězni, Program zacházení s mladistvými vězni a Koncepce vzdělávání a výchovy mladistvých v podmínkách trestu).
- Přínosem pro ochranu práv bylo přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který reflektuje práva dítěte daná Úmluvou o právech dítěte a přijetí zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, který vymezil práva a povinnosti dětí umístěných v těchto zařízeních.

- Ke zlepšení situace v této oblasti přispělo umožnění odsouzeným matkám pečovat ve věznici o své děti.
- Vytvoření instituce Veřejného ochránce práv rovněž přispívá k ochraně práv dětí a mládeže.

Slabé stránky

- Základním problémem je stále ještě nedostatečná obeznámenost s principy Úmluvy o právech dítěte jak u dětí, tak u těch, kteří mají práva dětí naplňovat a chránit (některá necitlivá rozhodnutí při umisťování dětí do dětských domovů, nerespektování práv dětí v soudních řízeních a zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy - na řadu problémů poukázal průzkum v zařízeních pro ústavní výchovu z roku 2000, nedostatečné využívání alternativních trestů a podobně).
- Ročně je Policií ČR registrováno přes 3000 obětí trestné činnosti ve věku do 15 let, z čehož téměř 2000 skutků tvoří násilná trestná činnost a přes 1000 skutků mravnostní kriminalita. Chlapci jsou zhruba šestkrát častěji oběťmi násilné trestné činnosti nežli dívky a dívky jsou zhruba trojnásobně častěji oběťmi mravnostní kriminality nežli chlapci. Kolem dvou desítek dětí je ročně zavražděno, kolem sta dětí je týráno a téměř 400 dětem je úmyslně ublíženo na zdraví. Každoročně je policií registrováno kolem 1000 případů pohlavního zneužívání dětí, z čehož je prokazována zhruba jedna pětina případů dětí závislých na pachateli.
- V Evropě je věnována velká pozornost tzv. syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jde o složitý společenský jev jehož společným jmenovatelem je ubližování dítěti. Sledování výskytu týrání, zneužívání a zanedbávání není v ČR propojeno, Ministerstvo práce a sociálních věcí zaznamenává ohlášené případy na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, Ministerstvo zdravotnictví disponuje informacemi o případech oznámenými lékaři a Ministerstvo vnitra sleduje tyto případy z hlediska jejich případné trestnosti.

- V České republice stále chybí relevantní informace o formách a výskytu porušování práv dětí a mladistvých.
- Nedostatkem, který se promítá negativně do oblasti ochrany práv dítěte je nedostatečná právní úprava dětské práce, potřeba většího důrazu na citlivost postupů policie při objasňování trestné činnosti páchané na dětech a mládeži a větší participace policie na řešení případů domácího násilí a posílení využívání stávajících oprávnění k zásahům v případech domácího násilí.

Příležitosti

- Na základě zkušeností s plněním usnesením vlády č.716/ 2002 je možné kromě opatření k evidenci dětských obětí komerčního sexuálního zneužívání navrhnout podobná opatření ve vztahu k evidenci kriminality páchané na dětech a mládeži. Ve vztahu k porušování práv dětí a mladistvých je obdobně nutné evidovat údaje o obětech, zkoumat problematiku násilí v rodině a provádět výzkumy v dané oblasti.
- Implementace Úmluvy o právech dítěte v České republice bude zlepšena také zlepšením postavení dětí a věnováním pozornosti jejich situaci v ústavních zařízeních.

Hrozby

- Nedostatečná pozornost k právům dítěte, přehlížení domácího násilí, prolongování nedemokratického způsobu výchovy dětí v rodinách a ve školách se odráží jak v pozdějším chování dětí, tak i v chování v dospělosti.
- Významný problém představuje nedostatečná legislativní ochrana práv dětí v případech nezákonné manipulace v oblasti náhradní rodinné péče, která vyžaduje změny v oblasti příslušných právních předpisů.

2. Směry státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

2.1 Veřejná správa a zajišťování státní politiky pro oblast dětí a mládeže

V této oblasti je cílem zabezpečit kvalitní výkon veřejné správy v oblasti dětí a mládeže, který představuje výchozí předpoklad pro úspěšnou realizaci Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže. Agenda oblasti dětí a mládeže vykonávaná na krajské úrovni se bude odvíjet od struktury a kompetencí na ústřední úrovni s cílem vytvořit prostor pro adekvátní přenos informací a koordinaci úkolů a činností veřejné správy v oblasti mládeže a sportu. Naplnění tohoto cíle významně ovlivní přijetí zákona o práci s dětmi a mládeží, který stejně jako již přijatý zákon č.115/2000 Sb., o podpoře sportu, exaktně vymezí kompetence a působnost krajů v oblasti mládeže v návaznosti na již dříve přijaté zákony.

Důležitou roli v této oblasti představuje účinná spolupráce mezi jednotlivými resorty. Za tímto účelem bude vyvíjet svou činnost i nadále Komora mládeže, poradní orgán ministryně školství, mládeže a tělovýchovy a nově také Rada vlády pro rozvoj lidských zdrojů a její pracovní skupina.

Neméně důležitá je rovněž spolupráce mezi jednotlivými stupni veřejné správy, metodická činnost ústředních orgánů vůči krajům, resp. krajů vůči obcím. Za tímto účelem bude Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy organizovat pravidelně pracovní porady s pracovníky oddělení mládeže a sportu krajských úřadů, které umožňují vyšší úroveň zajištění a koordinaci některých úkolů (např. v oblasti soutěží, dotační politiky pro oblast dětí a mládeže, prevence sociálně patologických jevů, středisek pro volný čas dětí a mládeže nebo mezinárodních výměn mládeže).

Zvýšení efektivity práce v této oblasti (ale i plnění požadavků na odbornou způsobilost) vyžaduje i rozvoj dalšího vzdělávání ve věcně příslušných oblastech pro pracovníky oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu) na úrovni krajů a obcí. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci Ministerstvem vnitra zpracuje systém dalšího vzdělávání pracovníků krajských úřadů v oblasti mládeže ve výše uvedených oblastech a zabezpečí jeho realizaci.

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007 navazuje v oblasti environmentálního vzdělávání na Státní politiku životního prostředí a na Státní program

environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (usnesení vlády ze dne 23.10. 2000 č. 1048).

2.2 Směry působení státní politiky v jednotlivých oblastech

2.2.1 Mládež, rodina a bydlení

- Hlavním cílem je zpracování koncepce rodinné politiky a její realizace prostřednictvím Národního programu podpory rodin s dětmi. Program bude zahrnovat především opatření směřující ke zlepšení podmínek pro fungování rodiny a vyváženého systému podpory rodin s dětmi formou úpravy systému sociální podpory, adresných půjček, daňových úlev a podobně.
- Bytová politika státu bude pokračovat v zaměření na zvýšení dostupnosti bydlení vybraných skupin obyvatelstva mezi něž patří i mladí lidé. Zlepšení situace mladých lidí v oblasti bydlení napomůže připravovaný právní rámec pro rozvoj neziskového nájemního bydlení a navrhované sjednocení podpory hypotéčního úvěrování tak, aby tato podpora byla poskytována na pořízení tzv. prvního bydlení. Mladým lidem s nižšími příjmy, kteří se orientují na nájemní bydlení napomůže také nově navrhované nařízení vlády, na základě něhož bude Státní fond rozvoje bydlení poskytovat dotace obcím na výstavbu nájemních bytů pro domácnosti se středními a nižšími příjmy.
- V souladu s přijatým Programem výstavby podporovaných bytů budou specifickým skupinám obyvatelstva poskytovány dotace na výstavbu nájemních bytů. Součástí programu je také výstavba bytů pro mladé lidi z dětských domovů, pro mladé lidi bez rodinného zázemí a jinak handicapovaných mladých lidí (krizové a podporované bydlení).

2.2.2 Mládež, vzdělávání a výchova

- Základním cílem je realizovat doporučení a závěry vyplývající z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice a z Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje

výchovně vzdělávací soustavy ČR a na ně navazující přípravy zákonů o počátečním vzdělávání a pedagogických pracovnících.

- V oblasti vzdělávání bude věnována zvýšená pozornost oblastem a prvkům vzdělávání, které jsou cíleny k rozvoji schopností žáků orientovat a uplatnit se na trhu práce a přizpůsobit se jeho změnám, dále se vzdělávat a seberealizovat. V pregraduální i v postgraduální přípravě učitelů bude zařazena i problematika výchovy k zdravému životnímu stylu, znalost speciální pedagogiky a atestované studium Volba povolání zahrnující oblasti Úvod do světa práce a Výchova k volbě povolání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy bude i nadále spolupracovat s Ministerstvem práce a sociálních věcí na přizpůsobování přípravy mládeže s ohledem na poptávku po pracovních silách na trhu práce. Pokračovat bude i spolupráce se sociálními partnery. Důraz bude kladen i na zlepšování koncepce systému komplexního poradenství a informačního systému pro mládež a rodičovskou veřejnost.
- V této oblasti bude kladen důraz na vyvážený rozvoj všech tří forem výchovy a vzdělávání dětí a mládeže, které komplementárně přispívají k plnohodnotnému vývoji jednotlivce, a to formálního vzdělávání, neformální výchovy a vzdělávání a výchovy a vzdělávání mimo vyučování. Nově bude zvaženo vytvoření podmínek pro uznávání znalostí a dovedností nabytých v neformálním nebo zájmovém vzdělávání pro jejich další využití mladými lidmi při získávání kvalifikace. Cílem je všestranně prospěšná spolupráce rodiny, školy a nestátních neziskových organizací na rozvoji osobnosti mladého člověka, jeho znalostí, dovedností a postojů.
- V návaznosti na prohloubení podpory zájmového vzdělávání Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připraví „Národní program podpory výchovy a vzdělávání mimo vyučování“ jako komplementární dokument k „Národnímu programu sportu pro všechny“.
- Stát bude výrazněji podporovat vzdělávání dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží v rámci nestátních neziskových organizací jako součásti procesu celoživotního vzdělávání. Za tímto účelem budou stanoveny podmínky pro vzdělávání těchto pracovníků v připravovaném zákoně o podpoře práce s dětmi a mládeží a následně upraveny i podmínky finanční podpory vzdělávání.
- Postupný přechod dosavadní podoby učebních dokumentů do podoby rámcových vzdělávacích programů umožní školám okamžitě zavádět do výuky nové poznatky, vyplývající z rozvoje studijního oboru a z aktuálních potřeb společenské praxe a usnadní přizpůsobení učiva specifickým potřebám (okruhy nadpředmětového charakteru směřující k osvojení základních sociálních dovedností pro styk s lidmi a participaci, péče o životní

prostředí, chápání významu kvality mezilidských vztahů, uplatňování zásadních morálních norem, respektování hodnot demokracie, obsahu a nezadatelnosti lidských práv atd.).

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, resp. vysoké školy promítnou do pregraduální a postgraduální přípravy učitelů a jejich dalšího vzdělávání přípravu na účast při tvorbě a realizaci rámcových vzdělávacích programů, problematiku participace mladé generace na společenském a politickém životě, výchovu k péči o životní prostředí, výchovu k zdravému životnímu stylu, výchovu k demokracii a užívání metod výuky, které podporují tvořivost žáků a práci s vysoce talentovanými dětmi. Školy musí vytvářet lepší prostředí pro výuku cizích jazyků a využívat možností daných evropskými programy výměn i programy mobility. Příprava učitelů bude zahrnovat také oblasti, které je připraví pro práci s žáky se zdravotním a jiným postižením a žáky z dalších znevýhodněných skupin jako předpoklad pro hodnotnější integraci znevýhodněných dětí.
- Cílem je také snížení úrazovosti ve školách a školských zařízeních, přijímání a vyhodnocování dalších opatření v oblasti boje proti šikaně a násilí mezi dětmi a páchané na dětech. Za tímto účelem bude prohloubena metodická a vzdělávací činnost věcně příslušných orgánů veřejné správy.
- Vzhledem ke svému významu bude věnována trvalá a soustavná pozornost rozvoji předškolního vzdělávání, vzdělávání dětí a mládeže v uměleckých oborech základních uměleckých škol, vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami včetně dětí talentovaných v dalších oborech a vytváření podmínek pro rozvoj zájmové činnosti dětí a mládeže ve střediscích volného času a školních klubech jako účinného nástroje prevence sociálně patologických jevů. Neméně důležitá je i spolupráce škol a školských zařízení s nestátními neziskovými organizacemi.
- Dalším cílem je přiblížit vzdělávací nabídku středních škol potřebám krajů, trhu práce a očekávanému uplatnění budoucích absolventů. Spolu s tím bude pozornost zaměřena na postupnou eliminaci neodůvodněných mezikrajových strukturálních rozdílů ve vzdělávací nabídce středních a vyšších odborných škol.
- Pro realizaci cílů kurikulární reformy a pro zajištění rozvoje každého jedince a jeho uplatnění bude dobudován vzájemně provázaný systém poradenských, diagnostických a informačních služeb, který bude integrovat systémy pedagogicko-psychologického poradenství i volby povolání.

- V návaznosti na prohloubení podpory zájmového vzdělávání Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připraví „Národní program podpory výchovy a vzdělávání mimo vyučování“ jako komplementární dokument k „Národnímu programu sportu pro všechny“, rovněž bude zvažována forma oceňování profesionálních a dobrovolných pracovníků v této oblasti.

2.2.3 Mládež a trh práce

- Cílem je průběžně zabezpečovat odbornou přípravu mladých lidí na školách tak, aby odpovídala podmínkám na trhu práce a reagovala na předpokládaný vstup České republiky do Evropské unie a naše následné členství. V zájmu adaptability absolventů na různorodé požadavky na trhu práce bude posilována všeobecně vzdělávací složka přípravy na povolání, jazyková příprava a zvyšována počítačová gramotnost. Školy budou více spolupracovat s praxí – budoucími zaměstnavateli a jejich hodnocení se bude ve větším měřítku odvíjet od úspěšnosti jejich absolventů v praxi, což se promítne i do formování sítě středních škol a rozvíjení bakalářského studia.
- Dalším cílem je rozvíjet informační zdroje pro mladé lidi zaměřené na volbu povolání, volná místa, pracovní podmínky, sociální ochranu atd. Informace budou poskytovány na místech, na nichž mladí lidé tráví největší část svého času, tzn. ve školách, v klubech, informačních centrech pro mládež apod. a pokračovat v podpoře poskytování těchto informací v rámci funkční systému poradenství prostřednictvím Informačních a poradenských středisek při úřadech práce.
- V návaznosti na aktuální trendy v oblasti podpory a přípravy mladých lidí na podnikání zpracuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy opatření směřovaná na usnadnění přístupu mladých lidí k podnikatelským činnostem, poradenským službám a poskytování finanční a jiné podpory mladým podnikatelům.
- Při naplnění záměru snižování počtu nezaměstnaných absolventů bez praxe budou využívány možnosti dobrovolnické služby mládeže, nestátního neziskového sektoru a opatření motivujících k případné rekvalifikaci. Dále budou realizovány specifické podpůrné programy určené pro mládež obtížně umístitelnou na trhu práce, s důrazem na romskou mládež.

- V rámci realizace programu rovných příležitostí je cílem sladit požadavky péče o děti s pracovním uplatněním mladých žen.
- Při řešení podpory uplatňování absolventů škol na trhu práce vytvořit podmínky pro zřizování praxí v nestátních neziskových organizacích.

2.2.4 Participace mladé generace na společenském a politickém životě

- Spoluúčast mladých lidí na správě věcí veřejných umožňuje mládeži zapojit se do rozhodovacích procesů a spolu ovlivňovat společnost, své okolí a další věci, které se jich týkají. Participace mladé generace na společenském a politickém životě je i jedním z důležitých úkolů evropské politiky vůči dětem a mládeži. V návaznosti na závěry a doporučení obsažené v Bílé knize Evropské komise o mládeži, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s kraji a nestátními neziskovými organizacemi připraví opatření směřovaná na posílení zájmu mladých lidí o veřejný život a budou i finančně podporovat specifické programy zaměřené na oblast participace mladé generace na společenském a politickém životě. Nezbytným předpokladem pro rozvoj skutečné participace mladé generace na společenském a politickém životě je vytvoření právního rámce v zákoně o práci s dětmi a mládeží, který připravuje Ministerstvo, školství, mládeže a tělovýchovy.
- Obdobně jako v jiných státech Evropy je i u nás cílem vytvářet podmínky pro vznik a činnost rad mládeže, dětských a mládežnických parlamentů, které budou otevřeny i pro neorganizovanou mládež a budou nezávislé na politických silách na celostátní i nižší úrovni veřejné správy. Úřady budou úzce spolupracovat s těmito radami mládeže a konzultovat rozhodnutí, která se týkají mladých lidí.
- Problematika participace mladé generace na společenském a politickém životě bude zahrnuta do společensko vědních předmětů. Ve vzdělávacím procesu bude kladen důraz na získávání praktických dovedností nutných pro participaci. Nově připravovaný zákon o počátečním vzdělávání vytvoří právní rámec pro lepší fungování žakovských a studentských samospráv. S ohledem na úzké propojení přístupu mladých lidí k informacím bude v návaznosti na v zahraničí fungující systémy podporována činnost informačních center pro mládež v rámci ucelené celostátní sítě.

2.2.5 Nestátní neziskové organizace působící v oblasti dětí a mládeže

- V této oblasti patří k základním cílům další podpora činnosti nestátních neziskových organizací pracujících v oblasti dětí a mládeže jako významných subjektů vytvářejících nabídku volnočasových aktivit pro děti a mládež a poskytujících jim výchovu a vzdělávání mimo vyučování.
- Orgány veřejné správy budou pokračovat v systematické podpoře nestátních neziskových organizací formou každoročně vyhlášených programů podpory v oblasti práce s dětmi a mládeží, prevence sociálně patologických jevů, zdravotně postižených, sociálně handicapovaných, aktivit v oblasti environmentální vzdělávání, výchovy a osvěty a dalších a zabezpečí adekvátní objem finančních prostředků na jejich činnost v mezích vývoje veřejných rozpočtů.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zavede na období 2004 až 2006 nový systém podpory činnosti nestátních neziskových organizací v oblasti práce s dětmi a mládeží, který bude založen na diferencovaném financování aktivit těchto organizací. Program bude členěn na systémovou podporu kmenových činností a podporu rozvojových a inovativních oblastí práce s dětmi a mládeží, jako např. participace mladé generace na společenském a politickém životě, dobrovolnictví, práce s talentovanou mládeží, spontánní a příležitostné aktivity pro neorganizované děti a mládež, aktivity zaměřené na poznávání a ochranu životního prostředí apod.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zavede systému „licencovaných nestátních neziskových organizací“, které by v případě splnění daných kritérií získaly formální příslib o podpoře jejich činnosti v delším časovém horizontu (např. 3 roky).
- V souladu s připravovaným zákonem o práci s dětmi a mládeží bude zaveden systém akreditací ve vybraných oblastech práce s dětmi a mládeží (např. pořádání a organizace pobytových akcí pro děti a mládež, vzdělávání vedoucích a dalších pracovníků s dětmi a mládeží a v oblasti prevence sociálně patologických jevů), přičemž na stanovování podmínek akreditací a udělování těchto akreditací se budou podílet zástupci nestátních neziskových organizací.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho přímo řízené organizace budou poskytovat metodickou pomoc krajům v oblasti práce s místními nestátními neziskovými organizacemi pracujícími s dětmi a mládeží.

- Vypořádání majetku spravovaného Fondem dětí a mládeže v likvidaci vytvoří předpoklady pro další rozvoj práce s dětmi a mládeží nestátních neziskových organizací. Ministerstvo financí se zaměří na dokončení procesu likvidace, převzetí zůstatkového majetku a ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zpracuje podmínky pro využití likvidačního zůstatku.
- V návaznosti na zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, zvážit právní úpravu vymezení dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží v rámci připravovaného zákona o práci s dětmi a mládeží.

2.2.6 Mládež a volný čas

- V následujícím období je cílem provázat a koordinovat nabídku volnočasových aktivit pro děti i mládež. Stát a kraje, resp. obce, vytvoří předpoklady pro účinnou koordinaci nabídky činností ve školách a školských zařízeních pro zájmové vzdělávání a efektivní dotační a jinou politikou budou podporovat také činnost nestátních neziskových organizací a dalších osob.
- Mezi hlavní cíle patří snaha posilovat a rozvíjet zařízení pro volný čas dětí a mládeže, jako například střediska pro volný čas dětí a mládeže a školní kluby. Programy a činnost těchto zařízení pro volný čas budou diferencovány podle struktury a zájmů mladé generace. Obecným cílem je zvyšování atraktivity činností a rozšiřování nabídky pro mládež, která není zapojena do pravidelné činnosti v těchto zařízeních nebo nestátních neziskových organizacích. K naplnění tohoto cíle je nutné vytvořit podmínky pro rozvoj klubové činnosti pro mládež a organizování spontánních a příležitostných aktivit pro neorganizované děti a mládež. Střediska pro volný čas by měla rovněž dále prohloubit svou činnost v oblasti participace, práce s informacemi a neformálního vzdělávání mládeže. Zvláštní pozornost bude věnována specifickým skupinám dětí a mládeže, např. sociálně handicapované děti a mládež, talentované děti a mládež.
- Kvalita volnočasových aktivit se odvíjí rovněž od kvalitní přípravy pracovníků s dětmi a mládeží. Proto bude systematicky podporováno vzdělávání pedagogů volného času v zařízeních pro zájmové vzdělávání a dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží v nestátních neziskových organizacích v návaznosti na Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy schválenou Koncepti dalšího vzdělávání pracovníků v oblasti zájmového vzdělávání a následně i ustanovení v připravovaném zákoně o práci s dětmi a mládeží.

Zabezpečení vzdělávání těchto osob bude významným způsobem finančně podporováno orgány všech stupňů veřejné správy.

- S cílem zvýšit mobilitu mládeže bude provedeno vyhodnocení přínosu programů pro mobilitu mládeže. V dalším období bude kladen důraz především na eliminaci překážek v přístupu mládeže k těmto programům a jejich využívání. V rámci informačního systému pro mládež budou rozšířeny části věnované podmínkám práce a studia v zemích EU.
- Nadále bude věnována pozornost rozvoji mezinárodní spolupráce v oblasti mládeže, předávání informací o vývoji v oblasti mládeže a spolupráci v dílčích oblastech (např. legislativa, participace, informace atd.).
- Oblast volného času dětí a mládeže bude koordinována a zabezpečována především kraji a obcemi, které budou prostřednictvím vlastní dotační politiky podporovat nejen nestátní neziskové organizace pracující v oblasti dětí a mládeže, ale i další subjekty, které pečují např. o provozování a zřizování veřejných hřišť a sportovišť a dalších zařízení pro volný čas dětí a mládeže a aktivit pro děti a mládež.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s kraji bude vytvářet podmínky pro prohloubení spolupráce škol a školských zařízení s nestátními neziskovými organizacemi, zabývajícími se výchovou a vzděláváním mimo vyučování, a to především v oblasti prostorové a materiální podpory a umožnění prezentace nabídky aktivit těchto nevládních organizací žákům a studentům škol. Zvláštní pozornost bude věnována sociálně či jinak znevýhodněným dětem a mládeži s mimořádným nadáním.

2.2.7 Mládež a zdraví

- Ve smyslu přijatého programu Zdraví pro všechny v 21. století, je v této oblasti cílem nadále zlepšovat zdraví mladé populace, které je ovlivňováno kvalitou životního prostředí a životním stylem. Tento cíl je součástí i Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knihy. Program vymezuje nové směry vzdělávací a kurikulární politiky. Zvýšený důraz je kladen na kompetence mládeže v oblasti zdraví a zdravého životního stylu. Osvojené soubory znalostí, dovedností, návyků a postojů umožní mládeži efektivně a odpovídajícím způsobem jednat v různých činnostech a situacích podporujících zdraví.

- Zvyšováním kvality a efektivity zdravotní péče bude dosaženo dalšího snižování dětské úmrtnosti a zlepšování celkového zdravotního stavu této věkové kategorie (hlavním úkolem je mimo jiné snižovat podíl vrozených vad zlepšením efektivity prenatální diagnostiky a včasnou léčbou, snižovat podíl dětí s porodní hmotností méně než 2 500 g, zlepšovat prenatální péči o riziková těhotenství, podporovat kojení, zlepšit stav výživy dětí a dorostu, zaměřit pozornost na životní prostředí dětí a dorostu, legislativně zakotvit povinnost registrace dětí u praktického lékaře pro děti a dorost, zapojit praktické lékaře do diagnostiky syndromu týraného, zneužívaného dítěte, zvýšit počet prohlídek pro děti starší 3 let a v neposlední řadě se více zabývat perinatální a prenatální péčí o imigrantní populaci).
- Nadále se předpokládá bezplatné poskytování zdravotní péče v co nejširším rozmezí této skupině populace, včetně očkování. V návaznosti na tento předpoklad budou zaváděny standardy léčebné péče pro děti a dorost a kontrola kvality této péče a nadále bude rozvíjena primární péče a především důsledná prevence, včetně prevence závažných úrazů u dětí a mladistvých.
- Příslušné orgány veřejné správy a další subjekty budou podporovat osvětové působení na jedince a rodiny s cílem zlepšit jejich informovanost o zdravém životním stylu, zejména zdravé výživě a o plánovaném rodičovství. Nevhodná reklama zasahující oblast zdravého životního stylu bude nadále regulována.

2.2.8 Mládež a sociálně-patologické jevy

- Výchova ke zdravému životnímu stylu je výchozím předpokladem pro účinnou primární prevenci výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. V této oblasti je cílem podporovat školy při vytváření pozitivního sociálního klimatu na školách, minimalizovat příčiny vzniku sociálně-patologických jevů i jejich dopadu na mládež, a proto budou vytvářeny podmínky pro činnost všech subjektů, které vykonávají preventivní aktivity (primární prevence) nebo jsou orientovány do oblastí resocializace ohrožených a narušených jedinců.
- Významným způsobem budou zlepšeny podmínky pro realizaci primární prevence a podpora těchto aktivit na školách a školských zařízeních. Pro zabezpečení účinného systému preventivního působení škol a školských zařízení, bude tato oblast upravena,

včetně postavení pedagogů v systému, v připravovaném návrhu zákonů o počátečním vzdělávání a o pedagogických pracovnících.

- Významnou roli v oblasti prevence sociálně patologických jevů sehrávají rovněž nestátní neziskové organizace. Proto se v následujícím období předpokládá pokračování cílené dotační politiky vůči těmto organizacím ze strany orgánů veřejné správy.
- S cílem zefektivnění prevence negativních jevů a s tím související adresnosti dotační politiky bude prohloubena meziresortní spolupráce v oblasti prevence, podpora adresně směřovaných projektů na jednotlivé negativní jevy, se zvláštním důrazem na prevenci alkoholismu, tabakismu, drog, šikany, komerčního sexuálního zneužívání dětí a mladistvých a sledování a vyhodnocování účinnosti a efektivnosti realizovaných forem preventivního působení.
- Přínosem bude rovněž dokončení legislativního procesu týkajícího se právní odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, zejména posílení využívání alternativních trestů adekvátních k věku provinilce.
- Neméně důležitým cílem je také účinná ochrana dětí a mládeže před negativním vlivem médií, a proto budou zváženy možné legislativní úpravy.
- Cílem je rovněž zachytit nepříznivé trendy ve stavu obviněných a odsouzených mladistvých a podporovat činnosti na poli sekundární a terciální prevence a v oblasti resocializace ohrožených a narušených jedinců. Aktualizovat Koncepci vzdělávání a výchovy mladistvých a mladých lidí v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody a nadále ji realizovat.

2.2.9 Mládež z národnostních menšin, mladí migranti, běženci:

- V návaznosti na vládou přijaté materiály směřované do této oblasti je cílem zlepšovat podmínky pro kulturní a sociální rozvoj menšin a systematickým působením prostřednictvím vyrovnávacích programů zlepšovat zaměstnanost romské mladé generace.

- V zařízeních pro volný čas budou podporovány programy orientované na děti a mládež z národnostních menšin, mladých migrantů.
- Ministerstvo vnitra ve spolupráci s dalšími resorty vytvoří podmínky pro další rozvoj koncepce integrace cizinců na území ČR, včetně dopadů na trh práce. Jednotlivé resorty budou nadále pokračovat v opatřeních vyplývajících z přijaté Koncepce romské integrace. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy bude podporovat specifické programy v oblasti vzdělávání, jako je rozšiřování sítě asistentů a přípravných ročníků či podpora romských studentů. Koncepce romské integrace bude rozpracována i pro další oblasti, jako je přístup k výdělečné činnosti a bydlení.

2.2.10 Mládež a vstup České republiky do Evropské unie

- Jedním z význačných vládních cílů je urychlit procesy spojené s přistoupením ČR k Evropské unii, které lze očekávat v roce 2004. V této oblasti je cílem posílit informační toky o přínosech i problémech začlenění do EU, které budou zaměřeny specificky na mládež a její jednotlivé sociální a věkové skupiny. Po očekávaném vstupu České republiky do Evropské unie budou podporovány specifické programy pro mladé lidi, které je budou informovat o změnách souvisejících s přijetím do Evropské unie.
- Vstup do Evropské unie dále rozšíří možnosti i potřebu využívání cizích jazyků, proto bude nadále podporováno jazykové vzdělání na školách a univerzitách atd., větší zapojení učitelů cizích jazyků do programu mobility a rozšiřování bilaterálních výměnných programů. Významnou měrou v tomto směru může napomoci kvalitní realizace a využívání komunitárních programů Sokrates, Leonardo da Vinci a Mládež (Youth) podpora rozvoj mezinárodních projektů, např. GLOBE a dalších.

2.2.11 Mládež a životní prostředí

- V této oblasti je cílem vytvářet podmínky pro zvýšení preference hodnot a aktivit zdravého životního stylu mladé generace a vychovávat mládež k žádoucím environmentálním postojům a chování s důrazem na:

- kvalitní přípravu pedagogických pracovníků pro vzdělávání dětí a mládeže v oblasti životního prostředí,
  - obohacení školní výuky o spolupráci s mimoškolními pracovišti environmentálního vzdělávání a výchovy s nestátními neziskovými organizacemi, s osvětovými a kulturně vzdělávacími zařízeními apod. jako významný přínos pro výchovu mladé generace a pro utváření jejího vztahu k životnímu prostředí.
- Akční plán zdraví a životního prostředí byl rozšířen o téma „zdraví a životní prostředí“. Této problematice bude věnován IV. kongres pořádaný v roce 2004. V návaznosti na závěry přijaté na kongresu zanechat přijatá doporučení na podmínky České republiky.

2.2.12 Ochrana práv dětí a mládeže

- V oblasti ochrany práv dětí a mládeže je cílem nadále zabezpečovat právní výchovu a osvětu mladé generace, ale i učitelské a rodičovské veřejnosti. Značný význam ve výchově dětí v oblasti ochrany jejich práv mají nestátní neziskové organizace. Proto je žádoucí, aby v následujícím období byly podporovány projekty nestátních neziskových organizací směřované do oblasti výchovy, vzdělávání a osvěty dětských práv.
- Podmínkou pro úspěšnou realizaci této oblasti je i shromažďování potřebných údajů a jejich následné využívání ke zlepšení postavení dětí. Do všech připravovaných rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé stupně vzdělávání budou zařazeny přiměřeně věku žáků témata občanství, multikultury, lidských práv (včetně mezinárodních úmluv, jimiž je v této oblasti ČR vázána a dalších klíčových dokumentů, mezinárodních organizací působících v oblasti dodržování lidských práv) a práv dětí i jejich povinností.
- Oblast výchovy k dětským a lidským právům bude více zahrnuta rovněž do oblasti zájmového vzdělávání realizovaného především ve školských zařízeních. Věcně příslušná ministerstva budou iniciovat zahrnutí vzdělávání o ochraně práv dětí a mládeže i ve veřejnoprávních médiích.

Za mladou generaci je pro účel tohoto materiálu považována v souladu s koncepcí UNESCO věková skupina dětí a mladých lidí do 26 let (v souladu s Úmluvou o právech dítěte jsou za děti označovány osoby ve věku do 18 let, za mládež jsou pak považovány osoby ve věku od 18 do 26 let). Tato skupina obyvatelstva České republiky představuje podle sčítání z roku 2001 více než 3,3 milionů osob. Stávající populační vývoj směřuje k další minorizaci kategorie mladého obyvatelstva.

Jde především o grant MŠMT Mladá generace na počátku integrace české společnosti do evropských struktur, výzkumy IDM (Eurobarometr ČR 2002 a polytematický výzkum Mládež 2002), Monitoring naplňování Úmluvy o právech dítěte a další výzkumy realizované v ČR v posledním období.

Evropské fórum mládeže, které je evropskou střešní mládežnickou organizací, zastřešuje mezinárodní mládežnické organizace a národní rady mládeže; citace z dokumentu Evropského fóra mládeže - „11 indicators of a (national) youth policy“, Brusel, 2001

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Činnost Institutu dětí a mládeže MŠMT je zaměřena zejména na realizaci interdisciplinárních výzkumů dětí a mládeže; tvorbu koncepčních, analytických a metodických materiálů; akreditovanou přípravu a vzdělávání profesionálních i dobrovolných pracovníků z oblasti zájmového vzdělávání a mimoškolního vzdělávání a dalších volnočasových aktivit; přípravu a realizaci ústředně vyhlašovaných soutěží a přehlídek, apod. Zároveň se podílí na přípravě zákonných norem a metodických pokynů MŠMT k problematice zájmového vzdělávání, mimoškolní výchovy a vzdělávání a dalších volnočasových aktivit v oblasti péče o talentovanou mládež, na výchovně vzdělávacích programech Evropské unie, na rozvoji systematického poskytování informací pro děti a mládež na základě ustanovení Evropské charty informací pro mládež, apod.

Institut zájmového vzdělávání MŠMT Hořovice a Středisko vzdělávání, informací a služeb Prachatic jsou účelovými zařízeními MŠMT pro oblast zájmového vzdělávání a péče o volný čas dětí a mládeže v době mimo školní vyučování. Experimentálně ověřují praktické naplňování vzdělávání v podmínkách škol a školských zařízení; připravují, zpracovávají a ověřují metodické pokyny k problematice zájmového vzdělávání, mimoškolní výchovy a vzdělávání a dalších volnočasových aktivit; vytváří a ověřují formy práce škol a školských zařízení s národnostními menšinami a etnickými skupinami, zabývají se systematickou přípravou vedoucích dětských zájmových kolektivů atd.

S výjimkou kraje Karlovarského, Ústeckého, Zlínského a Prahy spadá do kompetence oddělení mládeže

a tělovýchovy (sportu) oblast prevence negativních jevů. Oblast tělovýchovy není v náplni pracovníků oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu) v Olomouckém, Ústeckém a Libereckém kraji (zde je tato oblast řešena odborem kultury, tělovýchovy a sportu a cestovního ruchu).

Další oblastí je práce s občanskými sdruženími a dalšími nestátními neziskovými organizacemi v oblasti dětí

a mládeže. Tato problematika je řešena ve všech krajích. S touto oblastí souvisí i zajišťování grantové politiky, kterou uvádějí v náplni práce svých pracovníků, s výjimkou Ústeckého, všechny kraje.

Rozvoj činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže nepatří do kompetence oddělení mládeže

a tělovýchovy (sportu) v kraji Královéhradeckém, Vysočina a Zlínském. Pracovník, který se touto problematikou zabývá je začleněn do oddělení, které je součástí odboru školství. V kraji Královéhradeckém, Olomouckém, Pardubickém a Ústeckém se pracovníci oddělení mládeže a tělovýchovy (sportu) nezabývají mezinárodní činností. Ostatní agendy spadající pod toto oddělení nejsou početné. Jde o oblast základních uměleckých škol, oblast zaměstnanosti, handicapované děti a mládež, dětské domovy, pedagogické-psychologické poradny a oblast environmentální výchovy.

V kraji Jihočeském, Jihomoravském, Moravskoslezském, Pardubickém, Vysočina a Zlínském je věnována pozornost problematice informačního systému v oblasti mládeže. Výhledově se počítá se zabezpečením této oblasti v kraji Karlovarském, Královéhradeckém a Plzeňském.

Formální vzdělávání (formal education) je hierarchicky strukturovaný, chronologicky postupný vzdělávací systém, který funguje od základních škol až po vysokoškolské instituce.

Neformální výchova a vzdělávání (informal education) je procesem, při kterém se jedinec učí zaujímat postoje, poznává hodnoty, získává zručnost a znalosti skrze vlastní denní zkušenost v rodině, mezi přáteli a sobě rovnými, skrze média a jiné vlivy a faktory ve svém okolí.

Výchova a vzdělávání mimo vyučování“ (non-formal education) je organizovanou vzdělávací aktivitou mimo rámec zavedeného oficiálního systému, jejímž cílem je získání životních zkušeností a dovedností a rozvoj postojů založených na uceleném systému hodnot. Je prováděno nestátními neziskovými organizacemi. Částečně sem přináší také zájmové vzdělávání, které realizují střediska volného času, školní kluby.

publikace Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláváním – NÚOV, Praha 2002

Tabulka: Dotace MŠMT poskytnuté nestátním neziskovým organizacím v tis. Kč.

Dotace	1998	1999	2000	2001	2002
Neinvestiční prostředky	123 074	143 784	162 701	173 660	168 830
Investiční prostředky	17 264	14 998	10 935	12 220	10 500
Celkem	140 338	158 782	173 636	185 880	179 330

Poznámka: rok 2002 – rozpočet.

Tabulka: Dotace poskytnuté MPSV na projekty pro děti a mládež v letech 1999 - 2002

Rok	Počet schválených projektů	Celková výše dotace (v tis.Kč)
1999	47	20 435
2000	78	28 872
2001	82	45 964
2002	71	48 962

V České republice pracovalo ve školním roce 2001/2002 celkem 4 223 školních družin se 225 tis. žáky, 528 školních klubů (oproti roku 1996/7 nárůst o 42 procentních bodů) s 49 tis. žáky (nárůst o 81 procentních bodů), významná je i činnost školních sportovních klubů.

Ve školním roce 2001/2002 působilo v ČR 469 základních uměleckých škol se 470 pobočkami s celkovým počtem 224 348 žáků a 10 351 učitelů.

V jejich 18 tis. pravidelně pracujících zájmových útvarech (nárůst oproti roku 1997 o 16 procentních bodů) bylo zapojeno více 11,9 % dětí ve věku 6-19 let, přičemž převažuje činnost s dětmi do 15 let (18,02 %).

Tabulka: Přehled grantů poskytnutých Ministerstvem kultury za období 1999 - 2002

Rok	počet podaných projektů	počet schválených projektů	Celkem Kč (v tis.)
1999	359	265	12 281,8
2000	331	248	15 504
2001	382	292	20 556
2002	324	255	20 416

Tabulka: Přehled finančních prostředků poskytnutých Ministerstvem zdravotnictví na projekty směřované do oblastí dětí a mládeže v letech 1999-2002

Finanční prostředky	1999	2000	2001	2002
Neinvestiční prostředky (v mil.Kč)	67	68,4	69,7	67,2
Investiční prostředky (v mil. Kč)	6,2	6	4,8	3,2

Celkem mil. Kč)	(v	73,2	74,4	74,5	70,4

Dotace MŠMT	1999	2000	2001	2002
Protidrogová politika	7 975	5 971	17 614	9 810
Prevence kriminality	14 358	8 959	5 691	9 810
Celkem	22 333	14 930	23 305	19 620

Poznámka: rok 2002 – rozpočet.

Např. jednoznačná evidence dětských obětí komerčního sexuálního zneužívání v policejních statistikách a v záznamech orgánů sociálně - právní ochrany, opatření k ochraně před šířením dětské pornografie prostřednictvím Internetu, zařazení této problematiky do profesní přípravy pracovníků sociálních, školských, zdravotnických i pracovníků orgánů činných v trestním řízení, atd.

Tabulka: Přehled grantů poskytnutých Ministerstvem vnitra na oblast dětí a mládeže za období 1999-2002

Rok	Počet podaných projektů	Celkem Kč
1999	271	36 470 000
2000	305	31 230 000
2001	143	12 894 000
2002	249	15 639 500

Tabulka: Přehled finančních prostředků poskytnutých MŽP na projekty vzdělávání a výchovy dětí a mládeže a na investice do škol nebo center ekologické výchovy Státním fondem životního prostředí za období 1999-2002

Finanční prostředky	1999	2000	2001	2002
Neinvestiční prostředky (v tis.Kč)	9 098	7 685	6 469	6 573
Investiční prostředky (v tis. Kč)	cca 11 000	cca 20 000	cca 18 000	cca 20 000
Celkem (v tis. Kč)	cca 20 098	cca 20 785	cca 24 469	cca 26 573